

Vil brenne banan- skall for Afrika

Den norske oppfinneren Paal Wendelbo har utviklet en ovn spesiallaget for afrikanske forhold. Hovedhensikten er å skape en større bevissthet rundt utnyttelsen av restavfall fra jord- og skogbruk som energiressurs. En afrikansk husholdning forbruker i dag over 15 kilo skog daglig, men energien utnyttes dårlig.

Side 24

Kan bli «Europas Colombia»

– Smugling og mafiavirksomhet har et faretruende omfang i mange av republikkene i det tidligere Jugoslavia. Balkan kan utvikle seg til å bli et «Colombia» i Europa, advarer statssekretær i Utenriksdepartementet Espen Barth Eide. Nå håper han at bistand vil bidra til økt stabilitet i området, der Norge i år bidrar med 800 millioner bistandskroner.

Side 4

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr. 7 · 2000

Glemmer mineofre i Afrika

Tre år etter sluttforhandlingene om et internasjonalt forbud mot landminer begynner arbeidet å vise resultater. Store lagre av landminer er destruert og antallet ofre er på vei ned. Norsk Folkehjelp advarer samtidig mot at vestlige givreland glemmer de mest mineutsatte landene i Afrika – til fordel for Europa.

Side 7

Mbeki på ville veier

Sør-Afrikas president Thabo Mbeki fortsetter å sjokkere verden med sine teorier om at aids ikke nødvendigvis stammer fra hiv-viruset. Sosiologen og sosionomen Anne Skjelmerud vurderer mulige konsekvenser av Mbekis utspill.

Kronikk:
Side 20

Uforsonlig politisk kamp i Mosambik

Side 10-11

Med sine 2,5 millioner lånekunder står Grameen Bank for omlag 30-40 prosent av alle pengeutlån i Bangladesh. Fattige kvinner på landsbygda er hovedmålgruppen.

ILLUSTRASJONSFOTO: OLE BERNT FRØSHAUG

Grameen må velge kurs

Større lån per kunde kan bety for stor risiko, frykter norsk konsulent

■ Den norsk-støttede mikrokredittbanken Grameen Bank har vært en stor suksess. Som følge av lånevirkningen har 2,5 millioner fattige i Bangladesh fått tilgang til kreditt uten å gå veien om ågerkarler og korruperte lokale banker. Smålånene til enkel næringsvirksomhet på grasrota har bidratt til å bringe mange mennesker ut av fattigdommen, konkluderer Verdensbanken.

■ Men nå er Grameen Bank i ferd med å nå grensen for sitt eget kundepotensial. Framfor å ekspandere ytterligere i retning av flere kunder, ønsker man heller å utvide utlånsrammene for hver enkelt kunde. – Større lån fordelt på færre og mer velstående kunder, vil øke bankens risiko. Dagens systemer for risikoovervåking i Grameen er svakt utbygd, noe som kan bety fare for krasj, advarer den norske økonomen Arne Disch.

Side 6

Er de små gode nok?

83 norske frivillige organisasjonene har i år kjempet om tilgangen til NORADs pengesekk for tilskudd til bistandsprosjekter. Mange av dem er små organisasjoner ledet av idealister. Men er det en menneskerett for enhver nordmann å ha sitt eget bistandsprosjekt i Afrika? Og klarer småorganisasjonene å oppfylle dagens bistandsfaglige krav – for eksempel om økonomisk bærekraft og kompetanseoverføring til lokal partner?

Tema: de bankende hjerter – side 14-16

Matutdeling ved Haydom Hospital.

FOTO: OLAV SALTBNES

Fem år etter Dayton

LEIAR

Fem år har gått sidan krigen i Bosnia. Fem år sidan partane samla seg om ein fredsavtale, den såkalla Dayton-avtalen. Den slo fast at Bosnia-Hercegovina er ein einskapleg stat som utgjer to ulike delar innanfor internasjonalt godkjende grenser. Dei to delane er Bosnia-Hercegovina der fleirtalet av folkemengda er muslimar og Republikken Srpska med serbarar i fleirtal.

Men etter fem år er Bosnia-Hercegovina framleis ikkje ein suveren stat som fungerer på eiga hand og som samlar dei som bur i landet. Landet har blitt fullstendig avhengig av bistand, og mykje av ansvaret for det ligg hjå oss, hjå gjevarane, seier statssekretær Espen Barth Eide i denne utgåva av Bistandsaktuelt.

Bosnia-Hercegovina blir framleis styrt på grunnlag av Dayton-avtalen der den internasjonalt oppnemnde High Representative har vidtgående fullmakter. Han har ofte brukt si makt til å tvinge gjennom politiske endringar og å kaste lokalt valde leiarar som handlar i strid med Dayton-avtalen. Med mangelen på eit berekraftig politisk system, utbreidd korrupsjon og omfattande kriminalitet ser det ut som det internasjonale samfunnet gjennom «High Representative» må belaga seg på å styre Bosnia-Hercegovina i mange år framover. Dessutan sit hatet mellom dei ulike folkegruppene framleis sterkt i og optimismen hjå dei unge som skal ta over landet, er ikkje stor.

Ei gruppe frå NORAD gjesta landet nyleg, og der blei me viste til ei fersk rundspøring blant eitthundre ungdomar. Spørsmålet var kvar dei såg seg sjølve om ti år. 93 av dei 100 svara at dei såg seg i eit anna land enn Bosnia-Hercegovina. Noko som klart syner manglande tru på framtida.

Hatet etter ein krig kan sjølvstakt ikkje viskast vekk på fem år. Det kan heller ikkje dei fysiske hindra folket i Bosnia-Hercegovina lever med til dagleg. Ein million miner er lagt ut i landet, 40 prosent av desse er det ingen som veit kvar er.

Foreldre i Sarajevo kan ikkje ta med seg barna på sundagstur i dei vakre åsryggane rundt byen av redsel for dei mange dødsminene. Slikt legg store avgrensingar på fridomen til kvar einskilt i Bosnia-Hercegovina.

Nokre lyspunkt er det likevel midt i skuggen frå krigen. Kommunevalet nyleg var med på å bryte opp hegemoniet til dei nasjonalistiske partia mange stader noko som gjev ei viss von om forsoning framover.

Siste året har det også løst når det gjeld tilbakeflytting av minoritetsflyktingar og internt fordrevne. Fire gonger så mange vende tilbake i løpet av fyrste kvartal i år som same perioden i fjor. Stadig fleire område som tidlegare var umogelege å vende tilbake til, er i ferd med å bli tilflytte.

NORAD skal no trekkjast sterkare inn i Noregs engasjement i Sørøst-Europa og tek del i planlegginga av støtte til Bosnia-Hercegovina. Det er naudsynt at norsk støtte blir endra frå mest naudhjelpsretta bistand til meir langsiktig satsing på gjenoppbygging og stabilisering. Institusjonsbygginga må stå heilt sentralt slik at landet etterkvart kan styre seg sjølv. Det må stillast krav til at partane sjølve løysar stridsspørsmåla og ryddar opp i korrupsjon og manglande styringsvilje.

Og når millionane no skal fordelast er det viktig å ha eitt klart mål: Det må vera hjelp til sjølvhjelp. Bistandsplanlegginga må gå parallellt med å planlegge lokal overtaking og internasjonal uttrekking. Dessutan er det viktig at både nasjonale og internasjonale gjevarar samordnar oppgåvene og ikkje konkurrerer og trør i hælane på kvarandre.

Me må vurdere kven som er best til kva og samordne oss etter det. Så kanskje me kan vera med på å hindre at Bosnia-Hercegovina i tiår framover blir avhengig av hjelp utanfrå.

AV

– Det er inspirerende at afrikanske institusjoner og politiske ledere nå leder an i å løse Afrikas konflikter, sier Salim Ahmed Salim, generalsekretær i OAU. Her fotografert under sluttforhandlinger om en fredsforhandling for Burundi. FOTO: SCANPIX/AP

OAU – en løve uten tenner?

rett på sak

HVEM:
Salim Ahmed Salim,
55 år

HVA:
Generalsekretær i OAU

HVORFOR:
Kommentarer OAU's rolle i Afrika

Hvorfor skal man opprettholde Organisasjonen for afrikansk enhet (OAU) – en organisasjon som setter en rekke problemer på dagsorden, men som sjelden makter å finne løsninger? Bistandsaktuelt har snakket med generalsekretær Salim Ahmed Salim i OAU.

• NEWTON SIBANDA

– OAU har i mange år blitt sett på som en tannløs organisasjon. Hva sier du til den betegnelsen, Salim?

– Det er lett å beskyldes og kritisere, men jeg mener at OAU er akkurat så sterk som medlemsland sine. OAU er den mest effektive institusjonen vi har til å kjempe for det som er viktig for Afrika. Det er blitt en sterk institusjon. Den har ikke penger, men stadig flere medlemsstater støtter oss. Det samme gjør det internasjonale samfunnet, sier han.

Salim mener at OAU har bevist at organisasjonen forholder seg til Afrikas virkelighet, og er blitt viktig i panafrikanske forhold. OAU har også vært i forreste rekke når det gjelder å tale Afrikas sak i forhold til globalisering.

Lang vei mot union. – I årene som kommer vil OAU få enda høyere status, og etter hvert bli til «Den afrikanske union». Det var det OAU's grunnleggere egentlig ønsket, sier Salim.

Generalsekretæren er for en afrikansk union, men mener veien dit fortsatt er lang.

– Det optimale målet med en afrikansk union ville være å få opprettet en sentralbank, et afrikaparlament og noen andre institusjoner. Vi gjør det som er mulig nå, og Lomé-avtalen fastslår det vi er enige om: at

OAU

■ Organization of African Unity (OAU) ble stiftet i 1963. Drømmen var et forent Afrika med OAU som et øverste organ, og sin egen militære struktur.

■ I praksis har OAU i hovedsak vært handlingslammet - dels pga. de store politiske og ideologiske ulikheter landene imellom, og dels fordi de fleste medlemsland ikke har villet eller kunnet bidra økonomisk.

■ I 1990-årene fikk OAU økt betydning og anseelse, da organisasjonen i større grad enn tidligere engasjerte seg i Afrikas militære konflikter. OAU har 53 medlemsland.

bare et større Afrika kan sikre et bedre liv for våre folk. Avtalen fastslår ikke noe «Afrikas Forente Stater» i dag, men vi har begynt å bygge en plattform. Når en afrikansk union blir etablert, vil den ta opp i seg OAU, det vil bli et økonomisk fellesskap og vi vil ha kommet et skritt framover, sier han.

Krig «bak kontoret». OAU har virket handlingslammet, fordi organisasjonen tidligere har vegret seg mot å blande seg inn i «indre anliggender». Men i løpet av åtti- og nittitallet har dette forandret seg.

– Verden har endret seg, og vi har nå vært med på å finne løsninger i flere konflikter. De som kritiserer OAU for å ikke gjøre noe, vet ikke hva de snakker om, sier Salim, og påpeker at OAU nå er fokusert på arbeidet med godt styret og menneskerettigheter i medlemslandene.

I fremste linje? – Er det ikke ironisk at «like bak» OAU's kontorer her i Addis Abeba har krigen mellom Etiopia og Eritrea pågått for fullt? Kanskje det er derfor folk opplever OAU som handlingslammet?

– Krig kan skje hvor som helst, også bak våre kontorer. Det som er viktig, er at OAU har vært i forreste linje for å forsøke å løse konflikten mellom Etiopia og Eritrea. Du kan ikke egentlig forhindre kriger, men når de oppstår, kan en gjøre noe innenfor visse rammer, sier han.

Afrika tar ansvar Salim mener det er inspirerende – og karakteristisk – at afrikanske institusjoner og politiske ledere nå leder an i å løse Afrikas konflikter. Et godt eksempel er Sierra Leone, der ECOWAS (Economic Community of West African States) har tatt ansvar.

Spørsmålet om Afrika skal ha sine egne fredsbevarende styrker har vært diskutert flere ganger. Salim mener at det ene ikke utelukker det andre.

På OAU-toppmøtet i Dakar foreslo jeg at Afrika skulle ha sine egne tropper. Mange mente det ikke var riktig da, men situasjonen har endret seg. Erfaringer viser at FN reagerer raskt, og også at Afrika kan, men ikke har blitt brukt. Vi har lært mye av konflikten i Sierra Leone og Liberia. Men vi trenger like fullt FNs fredsbevarende styrker.

Newton Sibanda er journalist i Times of Zambia. Han er med i nettverket til Sørvis Presse & Informasjon.

Balkan-potten er fordelt

Mest til regionale tiltak – nest mest til Bosnia-Hercegovina

Like før et nytt bistandsbudsjett er på trappene er satsningen på bistand til Balkan i fjorårets statsbudsjett-forslag i ferd med å bli konkretisert – i penger, tiltak og kanaler. Utenriksdepartementet har utarbeidet en oversikt over den geografiske og tematiske fordelingen av de 800 millioner kroner som i år skal brukes i området.

BALKAN-BISTAND

• ODD IGLEBÆK OG GUNNAR ZACHRISEN

Også de neste to år vil de samlede norske overføringer ligge på en tilsvarende sum årlig. Norge er fra før en av de store giverne i området og bidro i perioden 1991-1999 med vel 3,2 milliarder kroner.

UDs ferske oversikt viser at regionale tiltak vil være den tyngste posten når departementet skal sette opp årets norske Balkan-regnskap. Til sammen 280 millioner kroner skal brukes til dette formålet, og det meste skal kanaliseres gjennom multilaterale kanaler, dvs. FN-organisasjoner og utviklingsbanker.

Blant annet skal pengene gå til infrastruktur-tiltak av en type som binder landene i regionen bedre sammen. Økonomiske reformer, demokratisering og en mer helhetlig tilnærming til regional sikkerhet står også på dagsorden.

I tillegg til den regionale bevilgningen skal følgende summer fordeles på bistand blant ulike mer eller mindre vennligsinnede land og områder:

Bosnia-Hercegovina – 220 mill. kr. 110 mill. kr. av den samlede sum er satt av til infrastruktur og skogprosjekt. 70 mill. kr. av disse er parallell-finansiert

Kosovo – 132 mill. kr. På bistandssiden vil Norge satse på gjenoppbygging og etablering av institusjoner framfor nødhjelp.

Serbia og Montenegro – 80 mill. kr. Norges bidrag går til humanitære tiltak, for eksempel levering av fyringsolje til kommuner med en politisk ledelse som tar avstand fra Milosevic-regimet. Andre bidrag er til frie media, støtte til opposisjonsgrupper og lokale prosjekter for demokratisering.

Kroatia – 47 mill. kr. Pengene skal blant annet gå til retur av flyktninger. Det vurderes å bidra til å stimulere den økonomiske utvikling i landet. Formålet vil være at Kroatia kan bli en sentral underleverandør i regionen, og via det bidra til reduksjon av fattigdom.

Albania – 40 mill. kr. Vel åtte millioner er øremerket politi- og justissektoeren. Innsamling av håndvåpen er et annet område. 11 millioner er til infrastruktur.

715 mill. fordelt. Oppsummert utgjør beløpene ovenfor til sammen 799 mill. kr. Av disse er om lag 715 millioner øremerket og fordelt, først og fremst til ulike norske og internasjonale organisasjoner. Rundt én tredjedel av summene vil bli overført multilateralt, mens to tredjedeler vil gå bilateralt. De bilaterale midlene vil for det meste gå

Lave vintertemperaturer er med på å gjøre en sviktende strøm- og vannforsyning til et stort problem for befolkningen i det vinterkalde Bosnia.

FOTO: ODD IGLEBÆK

via de fem store norske hjelpeorganisasjonene – Norges Røde Kors, Norsk Folkehjelp, Kirkens Nødhjelp, Redd Barna og Flyktningerådet. Storparten av den norsk Balkan-bistanden går direkte via UD, mens om lag en fjerdepart formidles via NORAD.

Sistnevnte vil etter hvert trekkes sterkere med i Norges engasjement i Sørøst-Europa – i overgangsfasen fra en mer nødhjelpsbasert bistand til en mer langsiktig satsing på gjenoppbygging og stabilisering.

NORAD kartlegger. Om lag 250 millioner kroner skal bevilges av NORAD hvert år de nærmeste årene – primært til Bosnia, Kosovo, Albania og Makedonia, og to NORAD-delegasjoner besøkte i september land i området for å vurdere hjelpebehovet.

– Vi ville i første omgang kartlegge behov og undersøke om det er eksisterende programmer vi kan samarbeide med, sier underdirektør i NORADs avdeling for næringsutvikling Tore Selvig.

Han tror at prosjektene vil bli

klare i løpet av høsten, og kan startes opp første halvår 2001.

– Prosjektene vil bli lagt ut på anbud blant norske leverandører og entreprenører, som i sin tur vil organisere lokale underleverandører og arbeidskraft i mottakerlandene. Dessuten vil Norge gjøre avtaler med de respektive mottakerlandene om prioriteringer og utvikling av prosjekter, men det er klart at elektrisitet og vannforsyning er prioriterte områder, forteller Selvig.

– Balkan kan bli «Europas Colombia»

– Utviklingen av kriminalitet, og korrupsjon har flere steder på Balkan nådd kritiske nivåer. Å snu dette er langt fra enkelt. I realiteten kan vi risikere en slags Colombia-situasjon, i alle fall for deler av området, sier statssekretær i Utenriksdepartementet Espen Barth Eide.

• ODD IGLEBÆK

Statssekretæren, som inntil for få måneder siden var forsker ved Norsk Utenrikspolitisk institutt med ansvar for Sørøst-Europa, sitter i dag med det politiske ansvaret for norsk politikk overfor det samme området – inkludert en betydelig pott med bistandspenger. Han skal også følge opp OSSE-samarbeidet og Stabilitetspakten, samt ulike fredsoperasjoner i Det tidligere Jugoslavia.

– I forhold til fred, sikkerhet, demokratisk utvikling og menneskerettigheter, står vi overfor mange usikkerhetsmomenter. Utviklingen i forholdet Serbia - Montenegro kan i verste fall føre til krigshandlinger. Positivt er det at stabilitetspakten er på plass, men utfordringen er nå å fylle den med innhold. Vi bør også støtte opp om den nye politiske ledelsen i Kroatia. Går det bra her, kan det være en inspirasjon for hele regionen, fortsetter statssekretæren.

Bekymret for Bosnia. I dag er Bosnia en av hans store bekymringer.

– Fem år er gått siden Dayton-av-

talen, og i mellomtiden er landet blitt fullstendig avhengig av bistand. Mye av ansvaret for dette ligger hos oss, hos giverne, påpeker Espen Barth Eide.

– Den lokale korrupsjon og kriminalitet er stor. Det såkalte forbudningsmarkedet ved grensen, tidligere ansett som et forsoningstiltak og finansiert med vestlig givestøtte, er i dag trolig det største marked i Europa for tjuvgods. Tilsvarende bekymringer som vi har for Bosnia, kan vi raskt bli stående overfor også i Kosovo, understreker han.

I Milosevic' lomme. Statssekretæren peker også på at Milosevic-klikken bruker Serbia nærmest som sin private pengemaskin. For eksempel havner store deler av fortjenestene fra å bryte vestens blokader i deres lommer. I Montenegro, som vestlige land ellers ser på som et positivt unntak i regionen, er smugling kanskje den viktigste inntektskilde. I Albania mangler det meste, inkludert lov og orden.

– Må spesialiseres. – En del norske organisasjoner har kritisert regjeringen for sviktende interesse for hjelp til Kosovo?

– Det er lett å be for sin syke mor, for egne prosjekter. Jeg vil svare at veien framover må gå via større spesialisering for organisasjonene. Enten må dette skje i forhold til land eller så i forhold til sektor. Alle skal ikke drive husbygging. Hvordan vi skal gå videre, får vi diskutere, svarer han.

STABILITETSPAKTEN FOR SØRØST-EUROPA

■ Paktens overordnede mål er at landene i Sørøst-Europa kan bli fullt integrert i EU og i NATO. Et annet sentralt mål er å styrke koordinering av all bistand til området. Konkret skal dette skje gjennom EU og Verdensbanken.

■ Mottakerland i Pakten er Albania, Bosnia-Hercegovina, Kroatia, Makedonia (FYROM), samt Romania og Bulgaria. Den føderale republikken Jugoslavia skal kunne delta når landet har oppfylt det internasjonale samfunnets krav.

■ Fullverdige deltakere i pakten er EU, USA, Russland, landene i Sørøst-Europa inkludert Slovenia og Ungarn, OSSE, Europarådet, FN, NATO, OECD, Vestunionen (VEU) og regionale samarbeidsorganisasjoner. Norge har, sammen med Sveits, Polen, Tsjekia, Slovakia, Ukraina og Moldova via foreløpig status som observatør. Fra norsk side arbeides det for full medlemsstatus.

■ Det såkalte «Regionale Bord» er paktens styringsorgan. Under Det regionale Bordet er nedsatt tre såkalte «arbeidsbord». Et av disse er for demokratisering og humanitære spørsmål, et er for økonomisk gjenreisning og utvikling, og et er for sikkerhetsspørsmål. Norge har påtatt seg hovedansvar for den delen av sikkerhetsspørsmål som fokuserer på lov og orden.

”

Utviklingen i forholdet Serbia - Montenegro kan i verste fall føre til krigshandlinger.

Statssekretær i Utenriksdepartementet **Espen Barth Eide**.

Oljepenger til verdens fattige?

Bransjen forventer mer penger i bistandspotten

I bistandsbransjen er det forventninger til en klar økning av bistandsvolumet forut for Stoltenberg-regjeringens statsbudsjett-forslag som framlegges 4. oktober. Uvanlige uttalelser fra både statsminister og utenriksminister de siste månedene har hatt klart preg av løfter om at norsk utviklingsbistand igjen skal økes.

• KOMMENTAR:
GUNNAR ZACHRISEN

STATSBUDSJETTET

I forhold til den pågående politiske debatten om bruken av oljefondet var det også en interessant nyhet som framkom i Aftenposten for noen uker siden. Der ble det opplyst at Utenriksdepartementet har tatt initiativ til en vurdering av presseffekten av utviklingsbistand for norsk økonomi. Det vitner om at utenriks- og bistandsminister ønsker å være skodd med sterke argumenter i møtet med finansminister Karl Eirik Schjøtt-Pedersen. Hans statssekretær Vidar Ovesen har i Dagens Næringsliv i sommer understreket at også bistand vil føre til press på norske priser og lønninger.

To forhold vil uansett «binde opp» regjeringen til å måtte øke bistanden. Stortingsflertallet, herunder Arbeiderpartiet, har tidligere sluttet seg til en opptrappingsplan for bistanden som ble presentert av Bondevik-regjeringen. (Målet er at bistanden om fem år skal tilsvare minst 1 prosent av brutto nasjonalinntekt - mot 0,89 prosent i dag.) Dessuten er det råvareeksportende Norge for tida inne i en periode med meget gode priser på de fleste viktige eksportprodukter - ikke minst oljen - noe som vil føre til en solid økning av brutto nasjonalinntekt inneværende år. Siden bistand regnes i prosenter av BNI vil regjeringen måtte øke bistandsbudsjettet med betydelige beløp bare for å holde tritt med den økonomiske veksten.

En viktig test. Selv om det altså er grunn til å tro at det kommer en slik volummessig økning, er mange i bistands- og utviklingsmiljøet spent på *hvor stor* økningen blir og for *hvilken del* av bistanden det vil bli romsligere forhold. Interessentene i

norsk bistand er mange og spennvidden stor - fra (økonomisk kriserammede) FN-organisasjoner som UNDP til småorganisasjoner i utkant-Norge som driver idealistisk bistand på frivillig basis.

Mange i bransjen vil samtidig se regjeringens håndtering av forholdet mellom utgifter til flyktninger i Norge og det øvrige bistandsbudsjettet som en svært viktig test på dens reelle intensjoner om økt innsats for de fattige i verden. Både Bondevik-regjeringen (med Hilde Frafjord Johnson som utviklingsminister) og deretter Stoltenberg-regjeringen (i revidert nasjonalbudsjett) blåste opp «de norske» flyktningutgiftene finansiert over bistandsbudsjettet. Stoltenbergs budsjettgrep økte utgiftene til flyktningtiltak i Norge fra 5,8 til 9,8 prosent av det samlede bistandsbudsjettet. Ingen vil bestride at internasjonale flyktningestrømmer er en del av fattigdomsproblemet i verden, men det er samtidig ikke mange år siden at andre departementer bokførte slike utgiftsposter i sine regnskaper.

Større gulrøtter. Arbeiderparti-regjeringens utviklingsminister Anne Kristin Sydnes har så langt gitt få signaler om kursendringer i bistandspolitikken. Unntaket er næringslivsordningene, der den tidligere Statoil-direktøren har signalisert at hun vil komme til å ha et mer

romslig syn på norsk næringslivs bidrag til økonomisk utvikling enn sin forgjenger. Følgelig er det grunn til å tro at Sydnes - i forhold til næringslivsordningene - vil måtte trekke opp større gulrøtter fra sekken enn sin forgjenger. Større fleksibilitet og forenkling er to uttrykk utviklingsministeren nå vil forsøke å konkretisere gjennom budsjettet. Ulikhetene mellom Sydnes og hennes forgjenger kan ellers komme til uttrykk i forhold til tempoet i nedtrapping av bistand bundet til norske leveranser av varer og tjenester.

En evaluering av ordningen med såkalte «blandete kreditter» er på trappene i disse dager, men noen konklusjon - etter høring - vil ikke foreligge før etter at budsjettforslaget er framlagt. Dermed er det heller ingen grunn til å tro at de blandete kreditter vil bli avviklet i denne omgang. Derimot kan det trolig ventes store omlegginger i forhold til investeringsordningene, hvor blant annet NORFUND er tiltenkt en større rolle.

En rimelig balanse. Forholdet mellom nødhjelp og langsiktig bistand er også en interessant side ved det nye budsjettet, i tillegg til forholdet mellom satsing i de fattigste utviklingslandene og satsing i våre nærrområder. Delvis som følge av at Balkan har tatt en stor del av budsjettet og delvis som følge av flom-

men i Mosambik og tørke og krig på Afrikas Horn tidligere i år har det i høst vært lite nødhjelpsmidler igjen til innsats, for eksempel overfor nedstedte mennesker i tørkerammede deler av Afrika. Større norske hjelpeorganisasjoner har reagert sterkt på dette og har etterlyst en annen disponering av nødhjelpsmidler.

Utviklingsministeren har på sin side blant annet vist til hensynet til en rimelig balanse mellom langsiktig og kortsiktig bistand - mellom den type bistand som skal forebygge sult og nød og den type bistand som er ren nødhjelp. De siste årene har nødhjelpen hatt en økende andel av budsjettene sammenlignet med den langsiktige bistanden gjennom statlige og private kanaler. Det er ikke sikkert at det er en trend som vil fortsette.

Et annet forhold som vil bli fulgt med interesse i bistandsbudsjettet er bevilgningene til enkelte «problemstater», blant dem Zimbabwe, der det økonomiske og politiske vanstyret til Robert Mugabe har lagt en klam hånd over landets utvikling. Zambia og Nicaragua er andre stater som kontinuerlig er under lupen i Utenriksdepartementet, mens krigerske stater som Etiopia og Eritrea heller ikke har gjort noen stor innsats for å legge forholdene til rette for økonomisk vekst og fattigdomsbekjempelse det siste året. Spørsmålet er likevel om Norge vil ta belastningen ved å stanse bistanden til enkeltland i en tid da man jobber hardt med sikkerhetsrådsmandatet.

Økt innsats mot aids? Sett i lys av frykten for å bidra til inflasjon og rentepress i Norge kan økt bistand via de multinasjonale kanaler - FN-institusjoner og utviklingsbanker - bli den enkleste løsningen for å kanalisere inn nye midler i bistanden. Dette vil også kunne harmonere med uttalte ønsker fra norsk side om å styrke FN og gi økt troverdighet i forhold til en mulig norsk plass i Sikkerhetsrådet og norsk fredsdiplomati generelt. En økt innsats for aidsbekjempelse (gjennom for eksempel UNAIDS) passer også inn i et slikt bilde, og understrekes dessuten av en meget dyster utvikling for epidemien i mange afrikanske land. I tillegg kan storinnsats mot aids og internasjonale vaksinekampanjer for barn bli en måte for Arbeiderpartiet til å sette sitt eget positive stempel på budsjettet.

To hiv-tester - en positiv og en negativ. Blir storinnsats mot aids og vaksiner til verdens barn Arbeiderpartiets måte å sette sitt eget stempel på bistandsbudsjettet?

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

Ny arbeidsdeling mellom NORFUND og NORAD

INVESTERINGER

• GUNNAR ZACHRISEN

Utviklingsminister Anne Kristin Sydnes varsler en omlegging av ordningene som skal bidra til økte norske investeringer i utviklingsland - der NORFUND skal ta seg av «kommers», mens NORAD skal tenke samfunnsøkonomi. Forslaget skal lanseres i det kommende statsbudsjettet.

- Alle norske investeringer som skal gjøres på forretningsmessig grunnlag samles i NORFUND, mens NORAD får et utvidet ansvar for tilskuddsordninger for næringsutvikling og for tiltak knyttet til å bedre rammebetingelser for næringsliv i utviklingsland, opplyste Sydnes under NORADs samrådsmøte 17. august.

Ny, ubundet ordning. Statsråden mente en slik ordning vil gjøre det enklere å forholde seg til virkemiddelapparatet, og samtidig frigjøre ressurser i NORAD i forhold til arbeid med næringsutvikling. NORAD administrerer i dag de ulike næringslivsordningene, blant annet gjennom «blandede kreditter» og «parallell-finansiering». Begge ordningene er regnet som «bundet bistand», dvs. bistand knyttet til leveranser av norske varer og tjenester.

I pakt med Norges arbeid for avbinding av bistanden, varsler statsråden nå lansering av en ny ubundet finansieringsordning, som slås sammen med de tidligere ordningene.

- Dette vil gi en større og mer fleksibel finansieringsordning, som i tillegg vil innebære en forenkling, sa Sydnes.

Hun ønsker ellers at man under NORADs ansvar samler alle andre støtteordninger til fordel for næringsutvikling i én budsjettpost.

Tredeling. - Med disse endringene får vi en tredeling av det norske virkemiddelapparatet innen næringsutvikling. En finansieringsordning for infrastrukturprosjekter og andre prosjekter om kan motta lånefinansiering - som forvaltes av NORAD, en tilskuddsordning hvor en på rene gavevilkår støtter virksomhet som bidrar til næringsutvikling i sør -

Utviklingsminister Anne Kristin Sydnes.

som også forvaltes av NORAD og en ordning for lån og egenkapital til investeringer i utviklingsland - som forvaltes av NORFUND, sa statsråden.

En evalueringsrapport om blandede kreditter utarbeidet av forskningsstiftelsen FAFO skal i disse dager ut til høring til interesserte aktører. Etter det Bistandsaktuelt forstår går anbefalingene i rapporten enten i retning av å styrke ordningen eller å avvikle den i sin nåværende form. Det betyr at dagens nivå og innretning av ordningen anses som lite hensiktsmessig.

Grameen ferdig utvokst

Nei til flere kunder, ja til større lån – risikoen for krasj øker

Etter tjue år må den verdenskjente mikrokredittinstitusjonen Grameen Bank nå velge hva som skal være dens primære mål: finansiell bærekraft eller fattigdomsreduksjon.

• CAMILLA SOLHEIM

MIKROFINANS Mikrokredittbanken Grameen Bank i Bangladesh har alltid hatt fattigdomsreduksjon som overordnet målsetning, men ønsker samtidig at banken skal være finansielt bærekraftig. Disse to målene kan være motstridende.

– Grameen må foreta et valg om hvilken type organisasjon den vil være i framtida, sier seniorøkonom Arne Disch i Scanteam. I samarbeid med Grameen Bank har han ledet en gjennomgang av bankens virksomhet på oppdrag fra den norske ambassaden i Bangladesh.

Samfunnsmessige virkninger. – Resultatene av bankens virksomhet går langt ut over medlemmenes egne tiltak og begynner faktisk å få mer samfunnsmessige ringvirkninger. Men samtidig er problemene banken står overfor mer strukturelle og vanskeligere enn vi hadde trodd, sier Disch om den verdenskjente banken for de fattige.

Grameen har utviklet prinsippene for gruppelån, rentepolitikk, tilbakebetalingsregler og nye former for lån – og har stått modell for de over 1.000 mikrofinansinstitusjoner man finner i Bangladesh. I Bangladesh står Grameen for 30-40% av alle utlån, og er med sine 2,5 millioner medlemmer den største organisasjonen.

Ingen korrupsjon. Beregninger viser at halvparten av landsbygdbefolkningen i Bangladesh nå har adgang til kreditt. Disch mener at mikrofinansinstitusjonene i Bangladesh har bygd opp en kredittkultur som er totalt forskjellig fra den korrupsjon som kjennetegner det offisielle finansvesenet.

– Ifølge en større studie gjort av Verdensbanken er det ingen tvil om at bankens kreditt har hjulpet mange ut av fattigdommen, og

langt de fleste av Grameens medlemmer er fremdeles fattige. Nå har Grameen bestemt at de ikke ønsker å vokse mer, sier Disch.

Det betyr at de stort sett ikke tar opp nye medlemmer, men heller fortsetter å gi nye og vanligvis større lån til allerede eksisterende medlemmer.

– Det betyr at medlemsmassen begynner å bli eldre og mer velstående. Den finansielle bærekraften bedres – men fattigdomsprofilen svekkes. Denne observasjonen liker Grameen Bank dårlig, forteller Disch.

Sparing for de fattigste. Grameen har hele tiden understreket at mikrokreditt er myntet på de fattige som selv ønsker å bruke kreditt for å arbeide seg ut av fattigdommen. Disch foreslår at Grameen og andre bør utvikle nye instrumenter for å nå de fattigste. For det viser seg at de fattigste av de fattige tar ikke opp lån.

– De fattigste har ofte begrensede muligheter til å bruke kreditten, derfor ekskluderer de ofte seg selv. Her er det mulig å se på sparing som et alternativ. De fattige trenger og bør få en mulighet til å spare. Hovedproblemet deres er ofte at inntekter og utgifter kommer ujevnt i løpet av året, sier Disch. Han tror at dersom man satser på sparing, ville kravet om finansiell bærekraft minke.

– Sparing koster, men her kunne man be givne om å trå til. Det er en kostnadseffektiv form for utviklingshjelp. Givne maser om at mikrofinans må bli finansielt selvberende, men de synes ikke det gjør noe å fullfinansiere helse- og utdanningstilbud, sier Disch.

Svak overvåkning. Men til tross for mer velstående medlemmer, er det en økende trend at flere misligholder lånene sine.

– Etter hvert som medlemmene blir mer velstående, låner medlemmene større beløp. Risikoen på hvert lån kan ofte være større, og Grameen har ingen god risikoovervåking av porteføljen. Mer bekymringsfullt er at kontroll- og sanksjonsinstrumentene som gruppelånene bygger

på, er mindre effektive overfor mer velstående, og de er dermed mer villige til å ta risikoen ved ikke å betale tilbake, sier Disch.

I første omgang er de større lånene mer lønnsomme for banken, men på sikt kan de bli mer risikofylte, og dermed undergrave bankens bærekraft.

Kan gå mot krasj? Disch mener at de ulike mikrofinansinstitusjonene i Bangladesh bør gå sammen for å se grundig på sine porteføljer.

– Markedet for slike smålån begynner kanskje også å bli mettet, og det kan gå mot et krasj dersom alle disse institusjonene fortsetter å øke utlånsvolumet som de har gjort hittil. Vi tror Grameen Bank vil støte på problemer i framtiden. Hvis ikke de tar risikoen på alvor, kan det koste dem dyrt, mener Disch. Han mener blant annet at Grameen bør kreve andre typer garantier og holde andre rentenivåer når medlemmer tar opp store lån.

Mannen bruker lånet. Grameen Bank har hele tiden fokusert på fattige kvinner på landsbygda. De siste årene har vist at det er mennene i større grad som bruker lånene.

– Vi ser at første gangs lån er til kvinnens egen aktivitet, mens de påfølgende lånene i større grad går til mannen, sier Disch.

Han viser til flere studier som påpeker at kvinnens rolle er blitt styrket ved adgangen til kreditt, også i de tilfellene der det er mennene som bruker pengene, fordi kvinnene er med på å bestemme hvordan kreditten skal investeres.

– Det er enormt viktig for kvinnene å ha egne nettverk som de ellers ikke hadde på landsbygda i Bangladesh. Det gir dem blant annet adgang til mer informasjon som gjør at de foretar smartere valg for bruk av kreditten. Evnen og viljen til å ta risiko øker også. Men nettverket har også økt kvinnenes deltakelse politisk, gitt dem et sikkerhetsnett å støtte seg på i vanskelige tider, og generelt hatt en positiv effekt på kvinners stilling. Både selvbildet og den økonomiske statusen øker, sier Disch.

”

Det kan gå mot et krasj dersom alle disse institusjonene fortsetter å øke utlånsvolumet som de har gjort hittil.

Arne Disch, senior-økonom i Scanteam.

Grameen Banks typiske lånekunder, slik banken selv gjerne framstiller det: fattige kvinner på landsbygda. Men ofte er det menn som bruker lånet, viser undersøkelser.

ILLUSTRASJONSFOTO: OLE BERNT FRØSHAUG

Vellykket bistand til forskningsprogram

Norges satsing på forsknings-samarbeid med universiteter og institusjoner i Sør får gode karakterer. En evalueringsrapport fra Nuffic, en hollandsk organisasjon som arbeider med internasjonalt samarbeid om høyere utdanning, anbefaler programmet å fortsette – med noen korrigeringer.

NUFU-programmet er basert på en avtale mellom Utenriksdepartementet og Norges Universitetsråd. Avtalen dekker et langsiktig samarbeid om forskning og høyere utdanning mellom universiteter og forskningsinstitusjoner i Norge og partnerinstitusjoner i utviklingsland.

«Programmet har gitt imponerende resultater i forhold til de beskjedne midlene som brukes, noe som blant annet skyldes det personlige engasjementet som ligger bak», heter det i Nuffics evaluering.

Dårlige rutiner for rapportering

Det er ikke lett å evaluere norsk bistand til utdanningssektoren. Rundt 10 prosent av Norges bistand går til utdanning i 60 ulike land, men det finnes ikke rapporteringsrutiner som gir en samlet oversikt over hva som gjøres hvor og med hvilke resultater.

Dette kommer fram i Nordic Consulting Groups (NCG) evaluering av norsk bistand til utdanning i de senere år.

NCG påpeker at norsk bistand til utdanning har hatt en kraftig økning fra og med 1995. Samtidig har det foregått to viktige dreininger: fra høyere utdanning til grunnutdanning, og fra Asia til Afrika. Det er først og fremst økningen i midler som er gått til grunnutdanning, slik at dreiningen ikke har gått ut over støtten til høyere utdanning. Det er fortsatt Asia som mottar mesteparten av NORADs støtte til utdanning.

For mange detaljer i friv.org-bistand

Forholdet mellom norske myndigheter og hjelpeorganisasjonene er for sterkt dominert av detaljspørsmål i forhold til overordnede policy-spørsmål. Det kommer fram i konsulentfirmaet Norlats evaluering av norsk bistand gjennom frivillige organisasjoner fra 1987 til 1999.

Ifølge rapporten vil det være en fordel å legge om til mer generelle programavtaler mellom norske myndigheter og organisasjonene. De påpeker også behovet for å samordne UD og NORADs arbeid i forhold til organisasjonene.

UD sies å ha et mangelfullt regelverk og uklare rutiner, mens NORADs administrative krav til organisasjonene kan være svært arbeidsbelastende. Dette skaper til dels store problemer for effektiviteten i bistanden via de frivillige organisasjonene, heter det i rapporten.

Minerydding på rett vei

Bruken av antipersonellminer er kraftig redusert

Sakte men sikkert kommer de gode nyhetene om redusert bruk av landminer verden over – tre år etter at de historiske sluttforhandlingene om en minekonvensjon ble avsluttet i Oslo.

• GUNNAR ZACHRISEN

RAPPORT

- Hvis bistanden til mineryddingsprogrammer opprettholdes på et anstendig nivå i en ti-årsperiode, så regner vi med at mineproblemet vil være såpass redusert at det ikke lenger har de globale, humanitære konsekvenser som vi ser i dag, sier minepolitisk koordinator i Norsk Folkehjelp Christian Ruge

Bruken av antipersonellminer er kraftig redusert, store lagre av miner er destruert og produksjon og eksport av miner har nesten stanset helt opp. Det framgår av 2000-utgaven av den årlige rapporten Land Mine Monitor Report.

Noe mer usikre er man på utviklingen i antall ofre som følge av landmine-eksplosjoner. - Tidligere regnet man omlag 25.000 drepte og lemstede per år. Vi har ikke sikre anslag på hvor mange det er i dag, men vi vet at antallet er på vei ned, sier Ruge.

Mineofre i 71 land. Landmine Monitor Report har fått inn meldinger om et økt antall mineofre i Albania, Angola, Burundi, DR Kongo, på Afrikas Horn, i Tsjetsjenia, Kosovo, Libanon, Namibia og Filippinene, mens det er en viss reduksjon i Afghanistan, Kambodsja, Uganda, Senegal, Kroatia og Bosnia. Rapporten melder om mineofre i 71 land og ni områder. - Av disse var 39 land der det ikke var pågående væpnede konflikter. Dette illustrerer problemets kompleksitet, og hvor viktig et systematisk mineryddingsarbeid er for sivilbefolkningene, sier Ruge.

Verden over ble det i perioden 1993-99 brukt omlag 800 millioner

Leder for mineseksjonen i Norsk Folkehjelp Per Nergård og minepolitisk koordinator Christian Ruge.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

”

Det er viktig at penger blir kanalisert inn i Kosovo, men behovene er enda mye større i mange afrikanske land.

Christian Ruge, minepolitisk koordinator i Norsk Folkehjelp.

dollar på mineryddingsprogrammer, hvorav omlag 211 millioner dollar bare i fjor. Norge er blant de desidert største giverlandene, og er i volum nest største statlige donator etter USA. (Målt per capita i forhold til BNP er Norge største giverland.) Norsk Folkehjelp er imidlertid bekymret over skjevhetene i geografisk fordeling av hjelpen.

Følger tv-kameraene? - Støtten til slike programmer ser ut til å være mer styrt etter givernes behov enn mottakernes. Fordelingen er at omtrent like mye penger er brukt i Europa som i Afrika. Det er selvsagt viktig at penger blir kanalisert inn i Kosovo, men tross alt er behovene er enda mye større i mange afrikanske

land, sier Ruge som tror at mange givere lar seg påvirke av hvor tv-kameraene befinner seg.

Etter som minekonvensjonen ser ut til å få oppslutning, er han bekymret for økt «giver-tretthet», og at de virkelig «mine-befengte» landene, som Angola, Mosambik og Kambodsja, etter hvert går i glemmeboka.

101 land har ratifisert. Per i dag har 101 land ratifisert den internasjonale minekonvensjonen, samt at omlag 40 land har signert uten ennå ha fullført ratifiseringsprosessen. Riktig nok mangler flere av verdens mest folkerike nasjoner - Kina, Russland, USA, Pakistan og India - men mange av de land som har hatt flest

utplasserte miner har ratifisert avtalen.

Landmine Monitor Report utgis av Den internasjonale landminekampanjen. Blant bidragsyterne og medspillerne er menneskerettsorganisasjonen Human Rights Watch og en rekke frivillige organisasjoner - blant dem Norsk Folkehjelp.

Norsk Folkehjelp er i dag en av de største - kanskje den aller største - internasjonale frivillige organisasjon innen minerydding. Staben består av 70-80 internasjonale mineeksperter, et tilsvarende antall minehunder med ledere, 7-8 maskinelle enheter og 2500 kvinner og menn i aktiv tjeneste «ute på åkeren».

Folkehjelpa frifunnet i Lagmannsretten

• GUNNAR ZACHRISEN

ARBEIDSRETT

Norsk Folkehjelp er frikjent i lagmannsretten på alle punkter etter at en tidligere ansatt minerydder høsten 1998 gikk til sak mot organisasjonen. Minerydderen mente at han hadde krav på fast ansettelse i organisasjonen etter å ha arbeidet på tidsbegrensede kontrakter i to år. Han ville også ha en rettslig prøving av Norsk Folkehjelps organisasjonsplikt, det vil si kravet om medlemskap i LO.

- For de frivillige hjelpeorganisasjonene er dette en prinsipielt viktig dom. Dersom dommen i byretten hadde blitt stående kunne det medført at folk som har jobbet på korttidskontrakter i to år hadde hatt krav på fast ansettelse. Slik finansieringen av de frivillige organisasjonene foregår ville det vært umulig for organisasjonene å påta seg slike forpliktelser, sier informasjonsleder i Norsk Folkehjelp Ivar Christiansen.

Han understreker at organisasjonen overfor sine engasjementsansatte er helt tydelig på at denne typen mineryddingsoppdrag er av tidsbegrenset karakter.

I august i fjor gav byretten den

Retten vektla at Norsk Folkehjelp har som mål å erstatte utenlandske eksperter med lokalt personell.

tidligere medarbeideren medhold i at oppsigelsen var ugyldig, og Norsk Folkehjelp ble dømt til å betale 222 000 kroner i tapt arbeidsfortjeneste. Retten fant ikke at arbeidsavtalen var ugyldig for så vidt gjelder henvisningen til organisasjonsplikt. Begge parter anket saken til Lagmannsretten.

28. august frikjente Lagmannsretten Norsk Folkehjelp på alle punkter. Saksøker fikk verken medhold i sine krav om fast ansettelse eller gjeninntreden i stilling. Lagmannsretten la i dommen særlig vekt på Norsk Folkehjelp har som målsetting å erstatte utenlandske eksperter med lokalt personell. Retten mener at saksøkeres utfasing må sees i denne sammenheng og at stillingen som minerydder var ment å være midlertidig.

Videre fant retten at Norsk Folkehjelp følger Overenskomsten mellom LO og fagforbundene i Norge. Denne overenskomsten krever organisasjonsplikt for alle ansatte. Lagmannsretten slår nå fast at dette er lovlig. Saksøker ble dømt til å dekke Norsk Folkehjelps saksomkostninger på 60 000 kroner

notiser

Nytt NORAD fra nyttår

NORADs ledelse har kommet et skritt videre i sin bebudede omorganisering av direktoratet, og har lansert et forslag som nå skal forhandles med tjenestemannsorganisasjonene.

Det legges opp til fire geografiske avdelinger, en avdeling for støtte via norske partnere og en policyenhet, i tillegg til avdelinger som skal jobbe med administrasjon, faglig rådgivning og samfunnskontakt.

En mer helhetlig tilnærming til utviklingssamarbeidet med det enkelte land, er målet for NORADs arbeid med ny organisasjonsstruktur. Økt erkjennelse av verdiskapingens betydning og viktigheten av å se samspillet mellom staten, næringslivet og det sivile samfunnet i et helhetlig perspektiv, er også blant begrunnelsene for omorganiseringen.

Hovedkontaktpunktet for norske bedrifter, frivillige organisasjoner og andre norske deltakere i utviklingssamarbeidet, vil være en avdeling for støtte via norske partnere. Ifølge NORADs ledelse har det vært stor interesse for omorganiseringen også blant norske partnere. I slutten av august ble det gjennomført dialogmøter med partnere i det norske samfunnet, der nærmere ett hundre deltakere fra næringslivet, organisasjonene og institusjonene møtte opp. Ambisjonen er at den nye organisasjonen skal være på plass fra nyttår.

Colombianske flyktninger til Venezuela

CARACAS: De som rømmer fra krigen i Colombia til Venezuela, blir ikke regnet som flyktninger, men derimot som internt fordrevne på gjennomreise. Ifølge anonyme kilder i det venezuelanske utenriksdepartement er hensikten å unngå at colombianske flyktninger strømmer inn i landet. Dersom grensene åpnes formelt for flyktninger, regner en med en flyktningestrøm opp mot hundretusener av colombianere over grensen. Kampene som har blusset opp mellom soldater fra det høyreorienterte Forent selvforsvar av Colombia og geriljagruppen FARC, har allerede drevet over 100 familier fra grenseområdet på flukt over grensen. (IPS)

Kihansi – miljøpolitisk «hotspot»

– Tvilstomt at Kihansi hadde blitt utbyggt om det lå i Vesten, sier tanzaniansk professor

Det norske konsulentfirmaet NORPLAN har hatt oppdrag for nesten 250 millioner kroner ved utbyggingen av Lower Kihansi i Tanzania. Firmaet har har ivarettatt både byggeledelse og miljøundersøkelser. Samtidig sier zoologiprofessor Kim Howell, som kartla det verdifulle området, at utformingen av kraftverket i prinsippet var bestemt da han ble engasjert i 1996. Dagens miljøproblemer er ikke overraskende.

Kihansi Gorge er en del av urskogområdene nedenfor fjellpartiet Eastern Arc Mountains.

UNDERSØKELSE

• ODD IGLEBÆK

I Tanzania kom de første planene om utbygging av vannkraft under den tyske koloniseringen tidlig på 1900-tallet. Kihansi-området var ikke inkludert i disse planene, blant annet fordi vanntilførselen var relativt liten og fordi området lå meget usentralt.

Først i 1983 kom planene om også å bygge i deler av Kihansi. Disse planene ble laget av det norske konsulentfirmaet Norconsult, og betalt av NORAD. Man vurderte også å bygge et gasskraftverk, men disse planene ble lagt på is, blant annet etter råd fra norske vannkraftspesialister.

NORPLAN på begge sider. På 1990-tallet kom også det norske konsulentfirmaet NORPLAN med. Firmaet vant kontrakten om å utarbeide anbudsstoffet for byggingen av kraftverket. De konkrete tegningene og beregningene lå klar sommeren 1992, finansiert av Verdensbanken. Senere er NORPLAN også engasjert til byggeledelsen. Kontraktene, som løper fram til 2001, har en verdi på 211 millioner kroner og er betalt av Verdensbanken.

Med 34,5 millioner NORAD-kroner har NORPLAN foretatt miljøut-

”

Vår oppgave var først og fremst å bidra til å reparere skader. Det var aldri snakk om å påvirke selve utformingen av kraftverket».

Professor
Kim Howell ved
universitetet
i Dar es Salaam

redninger. Disse kontraktene avsluttes i 2003. Formelt sett er oppdragsgiverne i begge tilfeller myndighetene i Tanzania.

Bygging begynte i 1994. – Selve byggingen av veier og infrastruktur begynte i 1994. Fra juni 1995 var vi også i gang med å bygge selve kraftverket, forteller Jan Høiseter hos NORPLAN. Han har vært assisterende byggeleder ved Kihansi-utbyggingen.

Etter forespørsel fra regjeringen i Tanzania, sa Verdensbanken ja til å finansiere større deler av selve utbyggingen. Tilsagnet kom fra Banken 6. mai 1993. NORAD sa ja til å delta året etter. Et vilkår for å gå inn var bedre miljøundersøkelser, og da særlig av den utilgjengelig kløfta med sine våtmarker.

Samlet har kraftutbyggingen av Lower Kihansi en regning på over to milliarder kroner. Verdensbanken har stått for halvparten, mens NORAD har bidratt med om lag 20 prosent (380 millioner kroner).

NORADs krav undersøkt i 1996.

– Først i desember 1996 gjennomførte vi grundige undersøkelser av den spesielle biotopen i Kihansi Gorge, forteller Kim Howell. Han er professor i zoologi ved Universitetet i Dar es Salaam, og er en av tre fagpersoner som ble engasjert til oppdraget. Teamet oppdaget blant annet den unike padda og de tre meget spesielle og kanskje også unike plantetyper.

Utgangspunktet for det meget særegne biotopiske miljøet i Kihansi-juvet er en kaskade av små våtmarker skapt av yr fra spruten fra en serie fosser i den høye kløfta. Den høyeste av fossene er 80 meter. Våtmarkene utgjør et samlet areal på 25 mål. Fra topp til bunn er vannfallet på mer enn 800 meter.

«Hot-spot» siden 1930-tallet. Til tross for at lang tids tørke er vanlig også i denne delen av Tanzania, har det alltid vært relativt stor fuktighet i Kihansi Gorge. Dermed har det

også vært mulig for helt spesielle plante- og dyrearter å vokse fram og å leve gjennom årtusener. Området der kraftverket er bygd er isolert. Svært få mennesker bor i området og bare to-tre familier har måttet flytte som følge av utbyggingen.

– Men biologisk har denne delen av Tanzania helt siden 1930-tallet vært kjent som et ganske unikt område. Med dagens terminologi heter det «hot-spot», sier Kim Howell.

Utformingen var bestemt på forhånd.

– I og med at utbyggingen hadde startet da vi gjorde våre undersøkelser, fikk jeg inntrykk av at vår oppgave først og fremst var å bidra til å reparere skader, sier professor Howell. – Det var aldri snakk om å påvirke selve utformingen av kraftverket, eller å se på om det hadde vært mulig både å bevare miljøkvalitetene og å produsere vannkraft.

Får ikke informasjon. Kim Howell forteller at det er lite debatt om Kihansi-utbyggingen i Tanzania. Et problem er mangel på informasjon. – Utredningene fra Verdensbanken har vi ikke tilgang til. Hadde en tilsvarende utbygging blitt planlagt i Vesten, ville den ha blitt møtt med en serie demonstrasjoner. Faktisk er det tvilstomt, om den noen gang ville ha blitt gjennomført, sier han.

FAKTA:

- Miljøhensyn står mot fattigdomsbekjempelse og økonomisk vekst i utbyggingen av Kihansi-kraftverket i Tanzania (se Bistandsaktuelt nr. 6/2000)
- En rapport fra Verdensbanken viser at en unik paddeart og to plantearter står i fare for utryddelse som følge av kraftutbyggingen.
- Kraftverket vil øke det fattige Tanzanias energiproduksjon med omlag 40 prosent.

Interne studier: Stor risiko for utryddelse av unik paddeart

Uansett hva som gjøres i forhold til det unike biologiske miljøet ved Kihansi Gorge i Tanzania er mulighetene til å redde området ganske små. Det viser omfattende interne studier i regi av Verdensbanken. Faren for utryddelse av padda Kihansi Spray Toad er særlig stor.

• ODD IGLEBÆK

Internt har Verdensbanken utarbeidet tre alternativer for framtiden ved kraftverket i Lower Kihansi i Tanzania. Felles for alle er at det ikke er særlig sannsynlig, at det unike biologiske miljøet i kløfta Kihansi Gorge, som utgjør en del av kraftverket, vil overleve. Dette er alternativene:

A: Status quo: å fortsette med dagens elektrisitetsproduksjon. Sannsynligheten for at Kihansi Toad Spray vil bli utryddet vil i så fall være «ekstremt høy».

B: Litt vann skal alltid renne i kløfta (1,5 til 1,9 m³/sek.) I tillegg skal man prøve med kunstig avl av padda

og lage kunstig yr/tåke i hele kløfta. Det skal drives intensiv leting i andre områder for å se om padda muligens kan finnes der. Det siste betraktes som svært lite sannsynlig. Verdensbanken sier ved alternativ «b» at risikoen for utryddelse er «meget stor». Alternativet vil koste 8-10 millioner kroner i året.

C: Vannføring på 7 m³/sek (tilsvarende minimum før kraftutbyggingen begynte). I tillegg skal det brukes olje og gass som erstatning for tapt elektrisitet som kunne produseres av vannkraft i Kihansi Gorge. Faren for utryddelse er i dette tilfellet omtalt som «stor». Kostnadene er beregnet til 42 millioner kroner i året.

Ingen av de tre alternativene utredet av Verdensbanken innebærer noen stenging av kraftverket i Lower Kihansi, verken for kortere eller lengre tid. Det er heller ikke forslag om at planlagte utvidelser ikke skal gjennomføres.

Juks med vannet. Før utbyggingen tok til varierte vannføringen i Kihansi Gorge mellom 7,0 og 60 m³/sek. 7,0 m³/sek var det laveste registrerte. I desember 1999 åpnet kraftverket, og forutsetningen var at vannførselen ikke skulle komme under dette

lavmålet. Men det har det gjort. Kranene har i perioder faktisk vært skrudd helt igjen, slik at det ikke har vært noe vann i juset i det hele tatt. Alt har gått til turbinene.

Dessuten har det ikke på noe tidspunkt siden driftsstart vært mer enn 1,9 m³/sek som har gått i elveleiet. Konsekvensen er at bare to prosent av de opprinnelige våtmarkene nå er intakt. Verdensbanken sier at det er eierne av kraftverket, det statlige selskapet TANESCO, som har ansvaret for dette.

Utad demper Verdensbanken. I et svar som Verdensbanken har sendt til den amerikanske miljøorganisasjonen «Friends of the Earth» tones faren for store miljøtap veldig ned. Det skrives ingenting som indikerer at Kihansi Spray Toad er i stor fare for å bli utryddet. Banken understreker derimot at padda fortsatt finnes i Kihansi Gorge.

Banken skriver også at den framtidige vannføringen vil bli mellom 1,5 og 1,9 m³/sek. At dette er langt under nødvendig minimum framkommer ikke. Banken understreker også at den vil gjøre hva den kan for at kraftutbyggingen i Lower Kihansi skal bli «en suksesshistorie». Den

lover også at den vil bidra med finansiell støtte til bevaring av Kihansi Toad Spray. Noe beløp nevnes ikke.

Norge med i spleiselag for padda

Norge vil være med å yte økonomiske bidrag for å bevare den unike padda, opplyser NORADs direktør Tove Strand. – For øvrig er det opp til myndighetene i Tanzania å bestemme hvilke tiltak som skal settes i gang for å avbøte de skadene som er oppstått. Det er deres og ikke vår oppgave, sier hun.

Strand sier at NORAD ikke har problemer med å stå oppreist i forhold til sitt engasjement i utbyggingen av Lower Kihansi. – Vi må huske på at det var først i 1983 at miljøkrav ved kraftutbygging kom for fullt i Norge, understreker hun.

NORADs direktør legger vekt på at også for Tanzania er det klare fordeler med å bruke vannkraft framfor olje. – Ikke minst nå som oljepri-sene er svært høye.

UNDERSØKELSE

«Casa no. 54»

Flomofre i spinkle hus - uten dør, vinduer og strøm

XAI-XAI (b-a): «Ndambine 2000». Den provisoriske byen har et treffende navn. Mer enn 900 familier vil for alltid huske hvorfor de bor akkurat her. På det lokale språket shangan betyr nemlig ndambine «oversvømmelse».

• I MOSAMBIK:
CAMILLA SOLHEIM

MOSAMBIK

Mer enn en halv million mosambikanere måtte flykte fra de frådende vannmassene i vår. Ødeleggelsene var størst i provinsen Gaza, og spesielt byen Xai-Xai, som en stund lå helt under vann.

I april flyttet de første familiene til Ndambine 2000, en halv times kjøring fra byen. Leiren var ment å skulle huse noen hundre familier en kort stund, men nå holder mer enn 900 familier til her. Det er bestemt at det skal bli et permanent bosted. De sist ankomne bor fortsatt i telt, få bor i sementhus og de aller fleste bor i stråhus. «Gatene» er brede og planerte.

I utgangspunktet ble hver familie tildelt et jordstykke på 30x20 meter, men det ble for lite. I dag får alle et stykke land på 40x40 meter slik at det blant annet også er plass til en liten kjøkkenhage. Tepper og kokekar, og senere redskaper, frø og myggnetting er utdelt under mottoet «arbeid for mat».

Vil ikke tilbake. - Her vil vi bo. Vi har ikke lyst til å flytte tilbake til Xai-Xai. Jeg er sikker på at flommen en dag vil komme igjen, sier 29 år gamle Armando som har kone og fire små barn. Han vil ikke ha hele navnet sitt på trykk. Han frykter det kan gi ham og familien problemer senere.

- Første dag var det så mye vann. Armando skjærer hendene over brystet.

- Andre dagen kunne jeg ikke lenger se huset mitt.

Familien bodde «downtown» i Xai-Xai. Da vannet kom tok Armando familien med seg opp i Xai-Xais ås. Etter et par-tre dager i høyden reiste familien til hennes foreldre. Men da myndighetene begynte med «resettlement», kom de hit.

Mangler materialer. - Dette er et rolig og stabilt område, og vanntilgangen er ikke noe problem. Det ligger også såpass høyt, at det garantert ikke kommer noen flom hit. Her bor vi heller ikke oppå hverandre. Vi ønsker å bli her, sier Armando. Men folk begynner å bli utålmodige fordi mye ikke er på plass.

- Det er ikke nok materialer til hus for alle menneskene, forteller Armando. I begynnelsen fikk de høre at alle skulle få sement for å bygge hus, men i dag bor fortsatt mange i telt.

Hvor er husene? - Jeg har en følelse at av det er «haier» her. På radioen hører vi at det sies at det bygges 100 hus, men vi ser at det bare bygges ett, konstaterer Armando som understreker at han ikke har beviser for noe. Og han vil ikke kritisere myndighetene. Han er selv Frelimo-medlem og arbeider i politiet.

- Det er noen som putter penger i lommen og tjener på flommen, sier Armando. Han forklarer at han

Bak vegger av strå leker og sover 29-årige Armandos barn. Det er hyggelig så lenge været er bra, men i oktober kommer regntida.

ALLE FOTO: CAMILLA SOLHEIM

Hus nummer 54 - en konstruksjon av stokker, kraftige strå, plast og bølgeblekk - er bolig for et ektepar og fire små barn.

«forstår» disse og peker på at dersom han hadde hatt tilgang på penger, så ville nok han også ha prøvd å stikke noe unna.

Mosambik er det femte mest korrupte landet i Afrika, ifølge en ny ranking laget av den internasjonale anti-korrupsjonsorganisasjonen Transparency International.

Ikke alarmerende. Parlamentsmedlem Sergio Vieira i Frelimo tror ikke korrupsjonen med flompengene er omfattende.

- I en situasjon med dyp elendighet, så vil det være umulig å garantere at korrupsjon ikke oppstår. Samtidig har vi ikke mistanke om noen massiv eller vesentlig korrupsjon. Det har vært noen eksempler, men det er langt fra alarmerende, sier Vieira.

Forsker Carlos Serra ved Eduardo Mondlane Universitetet i Maputo mener korrupsjonen i landet er et stort problem, men mener det er for tidlig å fastslå om det har vært omfattende misligheter knyttet til bistanden til flomofrene.

Armando (29), flomoffer og firebarnsfar.

- Hvis det viser seg at det har vært korrupsjon med flompengene, vil Renamo bruke det i sin argumentasjon. Derfor forsøker Frelimo-regjeringen nå å gjøre en god jobb med gjenoppbyggingen, sier Serra.

Uten dør, vinduer og strøm. I leiren begynner livet å bli normalt - så normalt livet kan bli når man har mistet alt. Familien Armando har en liten kjøkkenhage. Latrinen er på plass. Ikke langt fra huset er det satt opp en vannpumpe. Men det er fort-

satt verken dør eller vinduer i huset - «casa no.54».

- Det største problemet her er at det ikke er elektrisitet. Myndighetene burde sørge for at vi fikk elektrisitet først, og ikke nede i byen. Hvis de får elektrisitet først, vil alle flytte tilbake dit, mener han. Og det er nettopp det myndighetene ikke ønsker. De ønsker ikke at folk skal flytte tilbake til downtown Xai-Xai, nettopp på grunn av faren for ny flom.

- I noen områder ber vi folk om ikke å komme tilbake, fordi det alltid er flom der. Men årets flom kan uansett ikke sammenlignes med hva vi har opplevd tidligere, sier Sergio Vieira.

Spøkelsesby. Fortsatt minner byen en lørdag formiddag i september mest om en spøkelsesby. Alt er forlatt. Vinduene i butikkene er knust. I flere lokaler ligger inventaret huller til bulter. Maskinene inne i fabrikkbygningene er dekket av et fint rødbrunt lag. Det samme rødbrune laget viser utenpå bygningene hvor høyt vannet gikk.

Elven Limpopo flyter sakte i en halvsirkel rundt byen - bredere enn vanlig på denne årstiden. Mange har flyttet opp i åsen, men fortsatt er det noen som ikke ønsker å forlate hjemmene sine. Ved elvebredden stimler vannbærerne sammen. 60.000 liter vann pumpes opp og renses hver dag.

Veien nordover fra Maputo mot Xai-Xai er oppkalt etter dødsdagen til grunnleggeren av regjeringspartiet Frelimo, Eduardo Chivambo Mondlane - 3. februar heter den. Ironisk nok er det samme dag som det kraftige regnet startet. Senere kom flommen og spredte veien utover. I dag jobber et sørafrikansk selskap på spreng for å bli ferdig med å reparere veiene. Det begynner å bli knapt med tid. I oktober begynner regntida igjen.

Leiren var ment å skulle huse noen hundre familier, men nå holder mer enn 900 familier til her.

Harde politiske fronter i Mosambik

Renamo i skyggen, mens Frelimo soler seg i glansen av giverlandenes dollar

MAPUTO (b-a): Flommen har forsterket isfronten mellom de to største partiene i Mosambik. Frelimo-regjeringen prøver å ta æren for det omfattende hjelpearbeidet, og unnlater å trekke opposisjonspartiet Renamo inn i en felles front for gjenoppbygging. Renamo på sin side driver en bakvaskelskampanje. Giverlandene – blant dem Norge – er kritiske til regjeringens konfrontasjonslinje.

MOSAMBIK

• CAMILLA SOLHEIM

Flommen rammet i stor grad det sørlige Mosambik, som er Frelimoland. – Det er gudenes straff fordi Frelimo jukset under valget, skal Renamo ha hvisket til folk på grasrota.

Det forteller valgforsker Carlos Serra ved Eduardo Mondlane Universitetet i Maputo. Han mener slike hviske-kampanjer påvirker landets politiske liv og stabilitet.

– Dette er et stort problem, fordi en høy prosentandel av folket er analfabeter og bare 20-30 prosent har tilgang til radio. Åndetroen er sterk, sier Serra.

I desember i fjor gjennomførte Mosambik landets andre frie parlaments- og presidentvalg. Etter flere beskyldninger om valgfusk, nektet Renamo å akseptere valgresultatet. Frelimo på sin side nektet både nyvalg og nye optellinger. Konsekvensen har vært at Renamo ikke har deltatt i parlamentet i vårens sesjon. Representantene har møtt opp om morgenen og skrevet seg inn, men forlatt salen idet møtet skulle begynne.

Fikk mer enn de ba om. – Foran giverkonferansen i Roma i mai gikk Renamo offentlig ut og ba donorene om ikke å gi penger til myndighetene. Men donorene ga mer penger enn regjeringen ba om. Det ble opp-

”

Vi vant valget. Det er vi som styrer og bestemmer. Hadde Renamo vunnet valget, hadde de bestemt.

Generalsekretær i Frelimo, Manuel Jorge Tomé.

Etter at flomvannet sank, har bistandspenger rent inn i landet i striere strømmer enn på lenge – til vannpumper og veianlegg.

fattet som en stor tillit til den mosambikanske regjeringen, og et stort tap for Renamo, sier Serra.

Parlamentsmedlem Sergio Vieira i Frelimo er opprørt over at Rena-

mo i forkant av Roma-møtet gikk ut og ba om at man ikke måtte sende internasjonale hjelpepenger til Mosambik.

– Alle ble sjokkert da Dhlakama

(Renamos leder, red.anm.) gikk ut og ba at man ikke skulle sende hjelp til Mosambik på grunn av at de ikke aksepterte valget. Han kom flere ganger med dette utsagnet, men jeg tror ikke at noen av donorene tok hensyn til det. Det er nonsens under en slik katastrofe å sette partispørsmål opp mot menneskelige interesser. Det var da ingen som spurte om hvilket parti man stemte før man strakk hånden og hjalp noen ut av vannet? spør Sergio Vieira retorisk.

Norge kritiserer. Ministerråd Jan Arne Munkeby ved den norske ambassaden i Maputo kritiserer Frelimo for ikke å ta med Renamo i gjenoppbyggingsarbeidet.

– Regjeringen synes selv at den har gjort en stor politisk innsats, og katastrofeplanen var en enestående presentasjon av et land i krise – godt hjulpet av internasjonal presse. De fikk en halv milliard amerikanske dollar i Roma, noe som er en god prestasjon. Dette har regjeringen solt seg i lokalt, selvfølgelig, sier han.

Munkeby forteller at Renamo ønsket å lage en felles parlamentskomité, som skulle ha ansvaret for gjenoppbyggingsarbeidet.

– Dette var Frelimo ikke interessert i. Og til tross for at donorene presset, så nektet Frelimo å invitere Renamo til Roma. Vi kunne håpe på et samarbeid mellom Renamo og Frelimo, men det er en veldig aggressiv anti-Renamo holdning, og det virker helt uaktuelt for regje-

Denne flomrammede veien blir rehabilitert, blant annet ved hjelp av EU-penger.

ALLE FOTO: CAMILLA SOLHEIM

ringen med en smidigere løsning, sier Munkeby.

«Vi vant, vi bestemmer.» Generalsekretær Manuel Jorge Tomé i Frelimo avviser forslaget om at Renamo skal være med på å ta avgjørelser på dette tidspunktet.

- Vi vant valget. Det er vi som sty-

Partileder Maximo Dias i partiet Monamo.

25 prosent av pengene er kommet

Mosambik fikk løfte om 452,9 millioner dollar fra det internasjonale samfunnet i etterkant av flommen. Mindre enn 25 prosent av pengene er kommet fram.

- Vi er skuffet over at det har tatt så lang tid før pengestøtten utenfra kommer, sier parlamentsmedlem Sergio Vieira i Frelimo. Han støttes av generalsekretær Manuel Jorge Tomé.

- Vi laget en kriseplan, og pengene skulle brukes på dette. Men når pengene først kommer etter et år? Da er det jo ikke krise lenger, sier Tomé.

rer og bestemmer. Hadde Renamo vunnet valget, hadde de bestemt, sier Tomé. Samtidig har han liten tro på Renamos styringsevne.

- Vi ønsker ikke å ignorere dem. Men hva var egentlig Renamo? En gruppe grusomme banditter. Vi aksepterte å betale prisen for å få fred. Renamos natur er å ødelegge og dersom de ønsker å være et parti med en rolle i dette samfunnet, så må de distansere seg fra sitt opphav, mener Tomé.

Overbevist om juks. Advokat og partileder Maximo Dias i partiet Monamo sitter i Renamo-koalisjonen i parlamentet. Han er overbevist om at Frelimo jukset seg til valgseier og er opprørt over at ingen av Renamos valgklager ble tatt hensyn til.

- Jeg tror Renamo vant forrige parlamentsvalg og at Dhlakama vant presidentvalget, sier Dias som mener det er på tide at noen andre styrer Mosambik. Han mener at Frelimo er et sykt parti, og at partiledelsen er mer opptatt seg selv enn befolkningen i landet. Men til tross for at Dias er med i Renamo-koalisjonen, har han heller ikke så mye til overs for dem.

- Renamo er ikke forberedt på å vinne, og de har ikke nok gode folk som kan styre. Renamo er ikke et godt alternativ til Frelimo. Dersom Renamo skulle vinne, ville det ikke være bra for landet. Samtidig ønsker folk forandringer, sier Dias.

Imot boikott. Han har lite sans for strategien Renamo har valgt det siste halve året, spesielt at Renamo-koalisjonen har forlatt parlamentet i vår.

- Jeg vil snakke med Dhlakama, og vi kommer til å forlate koalisjonen dersom det skjer på nytt når neste sesjon åpner igjen i høst. Det gir bare mer makt til Frelimo, og da er det i alle fall ingen som kan diskutere sakene med dem. På den annen side ønsker jeg ikke at opposisjonen skal være splittet, sier Dias.

Giverne har vært bekymret for beskyldningene om valgfusk.

- Men jeg tror ikke det var så galt at det ville ha endret valgresultatet på noen måte. Men opposisjonen har utnyttet det etterpå - dessverre. Og som seierherrer har ikke Frelimo vært smidig i denne situasjonen. Dermed har opposisjonen blitt frustrert. De har ikke spilt noen god rolle, og har heller ikke fått lov til det, sier ministerråd Jan Arne Munkeby.

Valget i fjor kostet totalt 41 millioner dollar. 80 prosent var finansiert av internasjonale givere, og Norge var en av de største bidragsyterne.

Ministerråd Jan Arne Munkeby ved den norske ambassaden i Maputo mener at pengene kommer raskt nok.

- Det er noe med å få brukt så mye penger. Beløpet tilsvarer omtrent halvparten av Mosambiks statsbudsjett. Det er et tveegget sverd. På den ene siden: Hvor blir det av pengene? På den andre siden så har de ikke kapasitet til å implementere - det er ikke flere til å gjøre jobben. Myndighetene har også ønsket å holde «flombudsjettet» og det vanlige budsjettet helt separat, sier Munkeby.

Farvel til våpnene?

MAPUTO (b-a): Siden valget i fjor har Renamo flere ganger truet med å ta til våpnene igjen. Er det fare for ny borgerkrig i Mosambik?

• CAMILLA SOLHEIM

- Jeg frykter at det er en mulighet for ustabilitet. Det er fortsatt mye våpen i landet, sier forsker Carlos Serra ved Eduardo Mondlane Universitetet. Samtidig har han liten tro på at Renamo vil gjenoppta den væpnede kampen.

- Jeg tror ikke de vil begynne å slåss igjen. Men kampen fortsetter, med den forskjellen at det nå er en verbal kamp, sier Serra. Parlamentsmedlem Sergio Vieira i Frelimo mener at sannsynligheten for væpnet kamp er tilnærmet null.

Uten vennlige grenser. - Det er ingen risiko for at det skal skje. For det første så ønsker ingen det. For det andre har Renamo ingen «vennlige» grenser lenger. Rhodesia eksisterer ikke lenger, og det gjør heller ikke apartheidstyrte Sør-Afrika. Og for det tredje har vi ingen diamanter, sier Vieira.

Renamo har alltid truet med væpnet konflikt.

Redaktør i faksavisen Metical, Carlos Cardoso.

Frelimo på stemmefiske

• CAMILLA SOLHEIM

MAPUTO (b-a): Den mosambikanske regjeringen hatt tatt konsekvensen av det jevne valgresultatet og har allerede startet en sjarmoffensiv - med reiser til ulike deler av landet. I begynnelsen av september reiste presidenten og flere ministre til den nordlige provinsen Nampula.

Til tross for at Frelimo og deres presidentkandidat Joaquim Chissano vant fjorårets valg, så er det klart at resultatet var en skuffelse. President Chissano tapte stemmer i forhold til valget i 1994. Da fikk han 53,3 prosent, mens i fjor fikk han 52,3 prosent. Opposisjonsleder Afonso Dhlakama gikk derimot frem. I fjor fikk han 47,7 prosent av stemmene, mot 33,7 prosent i 1994.

«Frelimo er redd.» Professor Carlos Serra ved Eduardo Mondlane Universitetet mener at regjeringen nå må vise at de kan og vil gjøre folks liv bedre.

- Regjeringen må gjøre to ting dersom de ikke skal tape neste valg. De må vinne oppslutning i de største og mest folkerike provinsene, og de må forbedre folks sosiale situasjon, sier Carlos Serra. Han mener mange er misfornøyd med Frelimo, og at Renamo dermed kan vinne neste valg.

- Men samtidig viser Frelimo nå at de er redder for at Renamo skal vinne. Dermed er de begynt å arbeide på en annen måte. Provinsbesøkene er en del av dette arbeidet, sier Serra.

Store regionale forskjeller. UNDPs Human Development Report viser at det er store forskjeller i levevilkårene i Mosambik.

- Renamo vil si at ressursene er

Også redaktør Carlos Cardoso den uavhengige avisen Metical mener Renamo farer med tomme truller.

- Renamo har alltid truet med væpnet konflikt. De bare venter på at de fattige lagene av folket skal starte for selv har de ikke en organisasjon som kan gjøre det. Men dersom de blir større fattigdom, har Renamo en unnskyldning, sier Cardoso. Han karakteriserer konflikten mellom Frelimo eller Renamo som «sirkus».

- Partipolitikk i Mosambik i dag er ikke seriøs og det er heller ikke et tegn på et seriøst demokrati. Demokratiet finner du i fagforeninger, kirker, i privat sektor og andre deler av det sivile samfunnet.

Forsoning, tross alt. Til tross for de spente forholdet mellom Frelimo og Renamo er ministerråd Jan Arne Munkeby fortsatt optimistisk.

- Det var krig her for ti år siden og da var frontene harde. Det er en stående at de har fått forsoningsprosessen såpass langt, mener Munkeby som likevel vil refse Frelimo.

- Det er en fare for at flertallet styrer så sterkt, at det kan skape frustrasjon og vold, sier han.

galt fordelt, og at deres områder ikke er prioritert. Men det store skillet er mellom hovedstaden Maputo og resten av landet. Det er ikke slik at provinsen Gaza (naboprovins til Maputo, red.anm.) får mer enn provinsen Sofala, sier Munkeby. Han fulgte selv med presidenten på besøk til en av provinsene i sommer.

- Slike besøk gjøres nå i hver provins. Både for at den nye regjeringen skal få presentert seg, men også for å få en stemningsrapport og åpne en dialog. Presidenten har tenkt å besøke alle provinsene, og et besøk er et poeng i seg selv, sier Munkeby.

- Valget var et varsko til myndighetene om at den ikke har greid å få stort gjennomslag for sin politikk. I ettertid har Frelimo drevet selvran sakelse. De har fått nye fem år ved makten, men nå må de virkelig «levere», sier Munkeby ved den norske ambassaden i Maputo.

Både Munkeby og Serra mener at presidentens dårligere oppslutning var et langt viktigere signal til regjeringen enn parlamentsvalget.

- Det var bare cirka 200.000 stemmer i forskjell mellom Chissano og Dhlakama, sier Serra.

Vil miste makten. Generalsekretær Manuel Jorge Tomé benekter at Frelimo er redder for å miste makt, derimot ønsker de et sterkt Renamo.

- Som regjering trenger vi en god, sterk og konstruktiv opposisjon som er med i diskusjonen, sier Tomé. Han er ikke i tvil om at opposisjonen en dag vil komme til makten.

- Men i dag er deres målsetning å kjempe mot alt det Frelimo står for, uansett hva. Dersom de ønsker å styre, så må de vise at de kan ta det ansvaret, mener Tomé.

HARARE (b-a): De vet at de er rammet av AIDS. De vet at dommen er endelig. Chipo og Paul bor hjemme, sammen med sine nærmeste. Når Justin kommer på besøk, øyner de nytt håp.

• I ZIMBABWE:
HENRIETTE FIVE

- Det er viktig å være sammen med familien når man er syk. Det er best å bli pleiet hjemme, hevder Justin Maikana, som er fra Mashonaland, en times kjøring nord for Harare. Han er utdannet sykepleier og jobber ved Howard Hospital like ved Glendale, der han har vokst opp. Justin gjør alt fra å ta imot babyer til å trekke ut tenner. Men helst reiser han på besøk til AIDS-pasienter i landsbyene. Som Chipo Nyachueu og Paul Fero. Da føler Justin at han gjør mest nytte. Veiene som fører til landsbyene i Mashonaland er tørre. Gråbrun jord hvirvles opp i det vi humper avgårde. Vi passerer kvinner som bærer og barn som stirrer. Vi passerer skilt med «kister til salg». Avløst av Coca Cola-reklame.

Frykter sponsor-kutt. Egentlig skulle vi brukt kjøretøyet som er donert av NORAD. Men på grunn av mangel på diesel i Zimbabwe lar det seg øyensynlig ikke gjøre. Bensin går det ennå an å få tak i. Men i dagens økonomiske krise spøker det også for dette drivstoffet.

Målet for Justin er å besøke pasientene to ganger i måneden, men nå er det lenge siden han har kommet seg rundt. Listen hans inneholder 625 navn. Det geografiske området er på cirka 700 kvadratkilometer.

Howard Hospital er drevet av Frelsesarmeen, men vi får vite at uten betydelig støtte fra andre, vil hjemmetjenesten opphøre. Hittil har bidrag fra NORAD holdt liv i den oppsøkende virksomheten. Justin frykter at den nylig avsluttede treårskontrakten med den norske bistandsorganisasjonen ikke blir fornyet.

Tobarnsmoren Chipo. Chipo Nyachueu bor i Highfield, ikke langt fra sykehuset. Hun sitter på en matte med et teppe over seg når vi kommer inn. Lyset er sparsomt, hun spiser langsomt en kokt potet. Røyken fra ildstedet midt i stråhytta svir i øynene. Det tar tid å venne seg til det dunkle rommet.

Tobarnsmoren fikk beskjed om at hun var HIV-smittet for åtte år siden. Men det var først da hun utviklet AIDS for et halvt år siden at alvoret gikk opp for henne: - Jeg bestemte meg for ikke å gråte, sier Chipo.

- Hvorfor?

- Jeg har opplevd så mye. Faren min var voldsom. De to mennene jeg har vært gift med, har utnyttet meg. Ingen menn har vært gode mot meg. Afrikanske menn vet ikke hvordan de skal behandle kvinner, sier hun.

Chipos andre ektemann døde av AIDS for fem år siden. Hun forteller at han aldri opplyste om at han var HIV-positiv. Nå er den 35 år gamle kvinnen igjen avhengig av morens stell. Barna tar Chipos søster i Harare hånd om.

- Hva tenker du?

- Jeg vil ikke ha denne sykdommen. Det er mest uskyldige mennesker som rammes, og det skulle finnes en kur.

For sent. For Chipo er det for sent. Det vet hun. Hun har problemer med å gå. Hun klarer knapt å spise. Men for en kort stund glemmer hun smertene når hun får besøk.

Hva skjer når støtte til bistandsprosjekter skal avvikles – på grunn av omlegginger av porteføljen, «administrativ opprydning» eller krav til finansiell bærekraft? Hvor lenge skal støtte gis? Og hvilket ansvar har mottaker og giver for å sikre videre drift?

Frilansjournalist Henriette Five har nylig besøkt et aidsprosjekt i Zimbabwe.

Chipo Nyachueu vet at hun aldri vil bli frisk. Hun blir fort trett, men har bestemt seg for å gå fra huset til porten hver dag. FOTO: HENRIETTE FIVE

Så forteller Chipo om drømmen forrige natt: - Jeg var i en stor skog, der jeg møtte en annen stamme som snakket et språk jeg ikke forsto. Jeg hadde aldri vært der før.

- Var du redd?

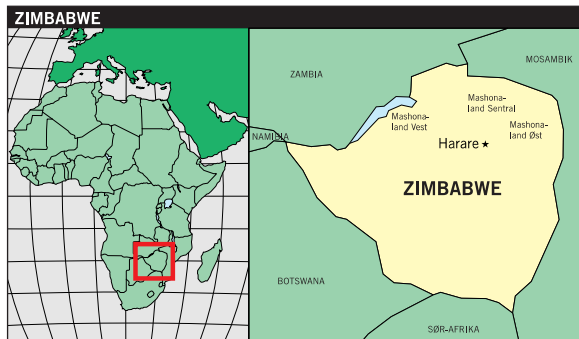
- Nei, men jeg lurte på hvem disse menneskene var.

Før vi går, ber Chipo om smertestillende tabletter, men får beskjed om at det ikke er flere igjen. Foruten medisiner, går pengene fra NORAD også til utstyr, som madrasser, teppe, såpe og håndklær. Etter at hjemmetjenesten startet opp i januar 1996, har antallet pasienter stadig økt. Som regel reiser to pleiere sammen.

80 prosent syke. Vi kommer til Mandaza. Det viser seg at tre av pasientene er døde siden forrige besøk. Justin noterer tre kors utenfor navnene på listen, han anslår at 80 prosent av befolkningen i landsbyen er syke. Er de ikke engstelige for å bli smittet?

- Vi var redde, men ikke nå lenger. Nå vet vi hvordan vi skal beskytte oss. Vi bruker kondomer, er svaret vi får.

Vi møter Margret Mandaza. Mannen hennes døde av AIDS for to år siden, hun er selv alvorlig syk. To

Til tross for sterke smerter, bryter Chipo Nyachueu ut i latter når sykepleier Justin Maikana besøker henne hjemme

Hjemme hos aids-syke

Vil noen betale for hjelp til aidsofre hvis NORAD trekkes

døtre på åtte og 11 år skal leve videre.

Vi møter Paul Fero. Han kommer ikke lenger ut av sengen. Sårene i ryggen og på bena er dype. Justin setter seg ved siden av ham og masserer de verkende leggene. For siste gang?

Leter etter sponsor. Vi spør Sydney Mabhiza, administrativ leder for Howard Hospital. I fjor mottok sykehuset 53.000 norske kroner. I år er det budsjettert med 11.000, men ingenting er overført så langt.

- Vi har ennå igjen noe av bidraget fra NORAD. Men hvis vi ikke får mer penger, må vi stanse prosjektet, svarer majoren.

- Fins det ingen annen utvei?

- Vi prøver å finne en interessert giver, jeg har blant annet kontaktet UNICEF. Jeg håper i det lengste på en annen sponsor.

Vil redusere antall. Vi spør Kåre Stormark ved Norges ambassade i Harare:

- Det ser ut som om treårskon-

trakten ikke blir fornyet, svarer ministerråden.

- Hvorfor?

- Vi ønsker å redusere antall organisasjoner som mottar støtte. Det er administrativt krevende å forholde seg til så mange.

- Betyr det mindre støtte til de AIDS-syke?

- Nei, når det gjelder landprogrammet, vil vi skjerme sosial sektor. Vi ønsker å styrke AIDS-arbeidet i årene fremover.

- Hvorfor forsvinner da støtten til et prosjekt som synes å være så godt i gang?

- Vi har gjort noen valg med hensyn til hvem vi vil fortsette å støtte. Og alle aidsprosjektene våre synes å være gode. Det er ingen grunn til å tro at arbeidet ved Howard Hospital ikke er bra nok, men det er konkurranse om de bevilgningene vi har.

Henriette Five henriette@hfive.no er frilansjournalist og tidligere mangeårig medarbeider i Aftenposten.

Se også kronikken:
«Politikk og aids
i Mbekis bakgård»
side 20

«Det gryr av en ny dag»

Highfield.

FOTO: HENRIETTE FIVE

ke Chipo og Paul

er seg ut?

Paul Fero er 26 år gammel. Justin Maikanas pleiende hender og salver lindrer smertene hans. Pauls kone Melody ser på.

FOTO: HENRIETTE FIVE

Melody Nheredza (t.v.) og Dadirai Rusike tilbringer den siste tiden av sitt liv på Mashambanzou i Harare. Bibiane Dube tar hånd om dem.

FOTO: HENRIETTE FIVE

HARARE (b-a): For ti år siden bidro NORAD til oppstarten av Mashambanzou Care Trust i Harare. I dag er 63 personer knyttet til sentret, som har omsorg for AIDS-syke øverst på prioriteringslisten.

Det er de aller fattigste, de uten hjem eller eiendeler, nonnene på Mashambanzou ønsker å hjelpe. Navnet betyr «det gryr av en ny dag» på Shona-språket og er ment som in-

spirasjon til mennesker som lever med HIV og AIDS. Foruten oppsøkende og opplysende virksomhet, tilbys 22 senger til døende personer.

Målet er å gjøre den siste tiden så verdig som mulig. I fjor huset sentret til sammen 180 pasienter, hvorav tre fjerdedeler var mellom 30 og 35 år. De fleste var kvinner.

Syk i tre år. Vi møter 34 år gamle Irene Muperekwa. Hun har vært syk i tre år, den siste tiden har hun ikke vært i stand til å ta hånd om sine tre barn. Det må hennes yngre søster gjøre. Mannen og et nyfødt barn døde med få måneders mellomrom for to år siden.

Irenes største bekymring er at barna sulter. Hun kan ikke lenger selge grønnsaker og klær, som hun pleide å gjøre.

Vi møter Godfrey Mbewe. For tre år siden fikk han beskjed om at han var HIV-positiv. Han var soldat, i flyvåpenet. Han var gift, har to sønner. 32-åringen forteller:

– Jeg reiste mye. Enkelte ganger stanset jeg i tre forskjellige byer på vei hjem. Jeg drakk, røykte og møtte kvinner på nattklubber. Jeg ødela andres liv – og mitt.

I dag er han en av ressurspersonene på Mashambanzou.

«Om mitt liv.» Vi møter to barn. Melody Nheredza er ti år, Dadirai Rusike er 12. De har problemer med å gå, men klarer å ta seg over gress-sletten, til bygningen som i sin tid ble finansiert av NORAD. Sittende på hver sin side av Bibiane Dube får de også frem et smil. Dadirai viser stolt frem en stil, den heter «Om mitt liv». Hun skriver:

«Jeg kom til Mashambanzou i april 2000. Jeg har vondt i siden, og bena er smertefulle. I tillegg hoster jeg litt. Jeg skulle ha gått på skolen i år, men på grunn av sykdommen min, kan jeg ikke. Mitt yndlingsfag er engelsk, jeg liker å se på TV og å handle. Jeg føler meg bra og håper at du er frisk og fin».

AIDS I ZIMBABWE

FRYS, MEN IKKE TIL FRIVILLIGE

■ Den norske bistanden til Zimbabwe er i år budsjettert med rundt 100 millioner kroner, det vil si samme beløp som de siste tre årene. I 1996 var den på 126 millioner.

■ Da den politiske volden i landet økte forut for valget tidligere i år, frøs Norge deler av bistanden. 20 av 50 millioner kroner, som utgjør landprogrammet, blir holdt tilbake.

■ I fjor gikk 15 millioner norske kroner til frivillige organisasjoner. Norsk bistand via frivillige organisasjoner og til det sivile samfunnet i Zimbabwe er ikke endret som følge av situasjonen.

Kilde: NORADs årsrapporter for 1998 og 1999

25 MILL. HIV-SMITTEDE

■ Nær 25 millioner mennesker lever med HIV og AIDS sør for Sahara. Av disse er over halvparten kvinner.

■ Gjennomsnittsalderen i dette området var 59 år i 1990. Hvis epidemien fortsetter å utvikle seg like raskt som i dag, er forventet levealder anslått til 45 år i 2010.

■ Zimbabwe er et av de verst rammede landene. En fjerdedel av de voksne er HIV-positive eller AIDS-syke.

Kilde: UNAIDS

Er de små gode nok?

Amatører og proffer skal oppfylle de samme krav – om bærekraft, kompetanse og kvinneprofil

Norsk bistand gjennom frivillige organisasjoner er for lengst profesjonalisert – med de «fem store» hjelpeorganisasjonene i front. Med en solid stab av ansatte hjemme og ute forvalter de hundrevis av millioner kroner av statlige midler, i tillegg til penger fra landsomfattende innsamlingsaksjoner. Det finnes samtidig fremdeles mange små, idealistiske organisasjoner som baserer sitt arbeid på enkeltmedlemmers brennende engasjement og frivillige innsats. Men er de små gode nok utfra dagens bistandskrav?

• TOR AKSEL BOLLE

På åtti- og nittitallet har stadig mer statlige bistandsmidler blitt kanalisert via norske organisasjoner. I 1980 tildelte NORAD om lag 25 organisasjoner en samlet sum på 60,6 millioner kroner. I år har NORAD tildelt 71 norske organisasjoner i alt 862 millioner kroner.

Den økte prioriteringen av norske frivillige organisasjoner som bistandskanal har hatt bred politisk

tema: de bankende hjerter

støtte på Stortinget. Hovedargumentene har vært å gi norsk bistand «mangfold» og «folkelig forankring». Videre framholdes det at mange forskjellige aktører vil gi norsk bistand fleksibilitet og organisasjoner med bred og variert kompetanse. Forsker Terje Tvedt skriver i en evaluering av de private organisasjonene som bistandskanal at den norske politikken på dette området har resultert i et «et organisasjonsmangfold som få, om noe land, har maken til.»

Samme krav til små og store. I prinsippet er «Hånd i hånd Uganda» og «Anettes gatebarnfond» underlagt de samme krav som «de fem store» – Kirkens Nødhjelp, Flyktningerådet, Norges Røde Kors, Redd Barna og Norsk Folkehjelp. Prosjektene deres skal bidra til fattigdomsbekjempelse, være mottakerorienterte og ha en lokal forankring, de skal bidra til kompetanseoverføring til lokale partnere, de skal bidra til oppbygging av en lokal økonomisk bærekraft, de skal ha en positiv kvinneprofil og huske på svake og sårbare grupper, de skal ta hensyn til lokal kultur og tradisjoner, de skal bidra til å fremme menneskerettigheter og demokrati, osv., osv.

Blant de 71 NORAD-støttede or-

”

Tiden da man reiste ned til Afrika for å finne seg en landsby å hjelpe håper jeg er forbi.

Tor Elden, mangeårig bistandsarbeider og tidligere generalsekretær i Redd Barna.

ganisasjonene skjuler det seg også flere paraplyer som rommer enda flere mindre organisasjoner, som for eksempel blant misjonsorganisasjonene og handicaporganisasjonene. Alt i alt finner man et rikt mangfold av organisasjoner – fra små lokale vennskapsgrupper og familieinitiativer til anti-imperialistiske solidaritetsgrupper og konservative misjonsorganisasjoner, i tillegg til bistandsarbeid knyttet opp til spesialkompetanse innenfor interesseorganisasjoner som Den norske advokatforening, Norsk Sykepleierforbund og Norsk bibliotekforening.

Mangfoldet er i tråd med Stortingets ønsker, men i det offentlige bistandsbyråkratiet føles antallet små organisasjoner til tider som en belastning. Mange saksbehandlere er frustrerte over at de i en stresset hverdag er nødt til å bruke nesten like mye tid på små enkeltavtaler som de bruker på de store organisasjonene som har avtaler på titalls millioner kroner. I tillegg er det skepsis til om små organisasjoner har den nødvendige bistandsfaglige kompetansen, eksempelvis i forhold til kompetanseoverføring og økonomisk bærekraft – dvs. om det arbeides slik at prosjektene vil overleve den dagen pengestrømmen fra idealistene i Norge opphører.

«Ikke bare for proffer». – Vi skal ha de samme krav til alle våre samar-

beidspartnere. Samtidig kan man ikke forvente at en liten organisasjon uten fast ansatte skal ha den samme kompetansen som de store profesjonelle aktørene. Vi ser nå at kravene til kompetanse og kunnskap stadig blir strengere. Det er mulig at utviklingen krever at vi tenker nytt rundt hva det er å drive solidaritetsarbeid. Slikt arbeid kan for eksempel drives uten at man er direkte involvert i prosjekter, sier avdelingsdirektør på NORADs avdeling for sivilt samfunn Else Berit Eikeland.

Hun understreker imidlertid at mangfoldet og det brede engasjementet er en klar styrke for norsk bistand. – Det er og skal være plass til de små også i framtiden, poengterer Eikeland.

Ønsker mer samarbeid. Blant de store organisasjonene er holdningen til de mange mindre organisasjonene stort sett positiv. Flere framhever at de små organisasjonenes lokal-kunnskap – om språk, kultur og samfunn – ofte er bedre enn hos de større. Samtidig ser man problematiske sider ved at så mange norske aktører driver statsstøttet bistand i det enkelte land.

– Jeg er skeptisk til at «alle» absolutt skal ha sitt eget lille prosjekt. Den tiden hvor man reiser ned til Afrika for å finne seg en landsby å hjelpe håper jeg er forbi, sier Tor El-

DE BANKENDE HJERTER

Villige never tar tak – for naboer på Kola

Frivillige i Vesterålen har sendt 96 vogntog med nødhjelp til Kola. En arbeidsgjeng bruker ferien til å rehabilitere barnehjem i Monceorsk. Drivkraften er gleden over at hjelpen nytter.

• TERJE MARØY

Murmansk-aksjonen i Vesterålen er et dugnadsløft. Hjertelag parret med praktisk arbeid lindrer nød på Kola.

– Aksjonen startet i 1991 med utgangspunkt i et tverrkirkelig engasjement. Etterhvert er den blitt en ren humanitær organisasjon. Vi har ikke noe medlemskap, men et arbeidende styre på fem personer og en fast dugnadsgjeng på 15-20 aktivt interesserte mennesker, forteller styreleder Bernt Johnsen.

UD-støtte. Aksjonens nedslagsfelt er særlig Vesterålen og Lofoten. Både privatpersoner og bedrifter bidrar. – Vi holder en høy profil i lokalpresse og radio, slik at folk til enhver tid blir minnet om at vi finnes og trenger hjelp. I tillegg nyter vi godt av noe offentlig støtte fra Utenriksdepartementet og kommunene rundt os, men dessverre har denne støtten tørket inn. Fra UD har vi i år fått 20.000 kroner, mens kommunene har gitt symbolske beløp.

Dermed blir det den private givergleden som driver aksjonen videre.

For ildsjelene i Vesterålen er møtet med nøden på Kola rystende. – Gamle, handikappede og institusjonsbarn har uverdige forhold. Nedslitt bygningsmasse og elendige sanitærforhold gir beboere en gledesløs tilværelse. Eimen av urin slår imot oss, forteller Johnsen.

I den senere tid har aksjonen en-

gasjert seg spesielt i å rehabilitere barnehjem sammen med Røde Kors.

Næringslivet i Vesterålen gir byggevarer, baderomsutstyr, toaletter, maling og annet utstyr. Håndverkere bruker sin ferie til å utføre arbeidet. En arbeidsgjeng på 10 håndverkere fra Sortland brukte påsken til dette arbeidet.

1000 tonn mat. Siden 1991 har aksjonistene sendt av gårde 96 trailerlass med mat, klær, skoleutstyr og sykehusutstyr. I alt er det sendt mer enn 1000 tonn mat og 60.000 esker med klær.

Aksjonen har vokst de senere årene. 60 av trailerlassene er sendt avgårde siden 1997, og bare i år er det sendt ni lass.

– Læreren Ove Jensen har kjøpt en trailer som vi får bruke til selvkost, forteller Johnsen.

”

Vi har en fast dugnadsgjeng på 15-20 aktivt interesserte mennesker.

Bernt Johnsen, styreleder for Murmansk-aksjonen i Vesterålen.

Sorteringsanlegget på Sortland er kjernen i virksomheten. Alt skal sorteres og pakkes om. – Vi må forsikre oss om at hjelpen holder skikkelig kvalitet. Vi sender ikke østover klær som vi ikke selv ville kunnet gå i, sier han.

Kontroll. Dugnadarbeidet sikrer også at administrasjonskostnadene blir liggende nær null. Aksjonen samarbeider tett med myndigheter og humanitære miljøer for å kartlegge hjelpebehovet rundt Murmansk. Johnsen forsikrer at hjelpen kommer fram.

– Vi har laget rutiner for distribusjon og kontroll som skal sikre at hjelpen kommer fram. Alt leveres ut mot kvittering. Etterprøvingen viser at hjelpen er brukt som forutsatt, selv om ingen kan gi 100 prosent garanti.

Sengetøy-nødhjelp. – Som en organisasjon med et lite administrativt apparat kan vi snu oss fort. I forbindelse med Kursk-ulykken nylig fikk vi innmeldt et akutt behov for sengetøy til pårørende. Meldingen kom på torsdag, allerede tirsdag var innsamlet sengetøy på trailer til Murmansk.

– Hva driver dere?

– For min egen del trenger jeg noe meningsfylt å drive med når jeg nå trapper ned mot pensjonsalder. De fleste av oss er idealister og dessuten interessert i lære en annen kultur å kjenne. Drivkraften er å se at kontakten er nyttig. Når gamle og unge løftes fra apati til glede, så er det belønning og motivasjon god nok.

Terje Marøy er frilansjournalist.

Ildsjeler i Vesterålen – fra v. Svanhild Paulsen, Kjell Olderskog, Geir Jakobsen og Ingrid Hultin.

FOTO: HELGE FAGERLI NILSEN

den som er tidligere generalsekretær i Redd Barna og nå påtroppende leder av det nye Fredskorpset. Elden understreker at engasjement og idealisme er utmerket og bør oppmuntres, men mener at norsk bistand hadde vært tjent med en klarere rollefordeling.

- Spørsmålet er jo hvem som skal gjøre hva. Bistand er et utrolig vanskelig og komplekst arbeidsområde. De store organisasjonene har erfaring og kompetanse og er derfor bedre kvalifisert til å jobbe med prosjekter enn det mange av de små er, mener Elden.

Kan bli strengere. Han får støtte av generalsekretær i Strømmestiftelsen Øistein Garcia de Presno.

- NORAD kan nok bli enda strengere i sine bistandsfaglige krav til samarbeidspartnere. Jeg tror at der er viktig med økt samarbeid mellom store og små. På den måten kan proffe organisasjoner bidra med sin erfaring og kunnskap. Organisasjonsutvikling er enormt viktig, mener de Presno.

Atle Sommerfelt i Kirkens Nød- og hjelpe ønsker også mer samarbeid.

- Jeg er i utgangspunktet positiv til det mangfoldet vi har i Norge, samtidig ser jeg helt klart behovet for kompetanseheving hos mange aktører. Det bør settes av midler og stimuleres til økt samarbeid. Man kunne for eksempel tenke seg at

NORAD begynte å prioritere søknader fra små organisasjoner som har samarbeid med større organisasjoner framfor de som ikke har det, sier Sommerfelt til Bistandsaktuelt

Vanskeligere for de små. - Jeg opplever at NORADs krav i mange tilfeller gjør det vanskelig å drive bistand for små idealistiske organisasjoner, sier Paul Viktor Wiker.

Han er leder i Skole for Alle, en liten organisasjon som baserer seg på frivillig arbeid og medlemmenes donasjoner. To ganger har organisasjonen søkt om NORAD-støtte til et utdanningsprosjekt i Nepal og to ganger har de fått avslag. Organisasjonen er allikevel involvert i et prosjekt i Nepal, men avslaget fra NORAD har ført til at mye av den planlagte aktiviteten måtte skrinlegges.

Skole for Alle er langt fra alene om å få avslag på sin søknad. 13 nye organisasjoner søkte om støtte for 2000, alle små organisasjoner. 12 fikk avslag.

Nye retningslinjer. I sommer sendte Utenriksdepartementet ut sitt forslag til nye retningslinjer for støtte til frivillige organisasjoner til høring blant organisasjonene. I forslaget står det at mangfold og bredde fortsatt skal være en del av norsk bistand. Samtidig understrekes det at kravene til organisasjonene vil være

høye og at det vil bli lagt økt vekt på samordning.

Høringsuttalelsen fra de mindre organisasjonene tyder på at ikke alle føler seg trygge på forsikringene om at det samtidig innebærer fortsatt mangfold. Utviklingsfondets ledelse har i et leserinnlegg i Dagbladet reagert mot en setning i høringsforslaget fra UD der det heter at «Virksomheten må ikke drives på en slik måte at den strider mot norsk utenrikspolitikk og norske bistandspolitiske retningslinjer.» Latin-Amerikagrupperne i Norge er en av flere organisasjoner som ser det nødvendig å understreke at det er «en styrke for norsk bistand å opprettholde en bredde i sitt arbeide.»

De aller fleste som arbeider med bistand til daglig er raske til å understreke at mangfoldet i norsk bistand er positivt og bør få fortsette å eksistere. Samtidig påpeker de problematiske sider ved at det er så mange aktører som driver egne prosjekter. Økte krav til kompetanse og samordning - og ikke minst økt konkurranse om midlene - kan bidra til at det i framtida blir vanskeligere for mindre organisasjoner å få sin del av NORADs pengesekk.

Tor Aksel Bolle er frilansjournalist.

DETTE ER DE SMÅ

Her er et utvalg av de mindre organisasjonene som i år samarbeider med NORAD:

	kronebeløpet i år:
Afghanistan-komiteen i Norge:	873 000
Anettes gatebarnfond:	419 000
Arbeidernes Opplysningsforbund:	502 000
Arbeidernes Ungdomsfylking:	460 000
Bahá'i-samfunnet:	1 300 000
Christian Relief Network:	1 170 000
Blå Kors:	980 000
Den norske kreftforening:	336 000
Fellesorg. for Barneverpedagoger:	440 000
FIVAS:	585 000
Hånd i hånd i Uganda:	586 000
INTER-FOLK:	677 000
Dissimilis:	294 000
Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner:	1 000 000
Latin-Amerikagrupperne i Norge:	1 270 000
Latin-Amerika helsefond:	916 000
Leger uten grenser:	631 000
Lærerforbundet:	896 000
Mexico-aksjonen:	480 000
Nasjonalforeningen for Folkehelsen:	339 000
Norges Naturvernforbund:	719 000
Norges Speiderforbund:	960 000
Norsk Bibliotekforening:	64 000
Norske Fysioterapeuters Forbund:	147 000
Norsk Ergoterapeutforb.:	424 000
Norsk Psykologforening:	388 000
Norsk støttekomite for the Abraham Centre:	933 000
Norwegian Medical Society for Middle East:	823 000
Prosjekt Peru:	583 000
Skolenes U-landsaksjon:	727 000
Tso Pema Tibetansk Skole:	300 000
Venner av Uganda:	262 000

Gaver fra Bø til gatebarn i Brasil

I 1993 omkom 19 år gamle Anette Fagerås i en klatreulykke. Mens hun levde hadde den aktive jenta vært svært opptatt av gatebarns vanskelige situasjon. Anettes familie bestemte seg for å starte en organisasjon som har som formål å forbedre gatebarns livsvilkår.

• TOR AKSEL BOLLE

- Da Anette døde startet vi dette arbeidet. Vi søkte på Internett og fikk

på den måten vår første kontakt med det som i dag er vår samarbeidspartner i Brasil, forteller Einar Fagerås, Anettes far.

Han var initiativtaker og er primus motor for Stiftelsen Anettes gatebarnfond. Stiftelsen samarbeider med den brasilianske organisasjonen CSNGS, et samarbeid som har pågått siden 1995. Med støtte fra Anettes gatebarn driver CNSGN et sosialt senter for vanskeligstilte barn og ungdom i millionbyen Manaus midt i hjertet av Amazonas. Senteret driver en rekke aktiviteter, blant annet har det egen barnehage og førskole, driver yrkesopplæring

tema: de bankende hjerter

og tar i mot barn i akutt krise. Det sates også mye på salg av produkter som produseres på senteret. Senterets inntjening har etter hvert blitt så god at det lokale bidraget i dag utgjør betydelig mer enn støtten fra NORAD, som i 2000 er omlag 400 000 kroner.

Sterk lokal forankring Stiftelsen Anettes gatebarnfond holder til i Bø i Telemark. Organisasjonen har solid støtte i lokalmiljøet og en krets av faste givere. Det lokale næringslivet bidrar også, og det skrives jevnlig om organisasjonens arbeid i lokalavis. Pengene kommer fra medlemmer og gaver samt en rekke forskjellige arrangementer. Blant annet samler konfirmantene i Bø årlig inn penger til stiftelsen. Organisasjonen legger vekt på informasjonsvirksomhet og holdningsskapende virksomhet, det verves nye medlemmer og arrangeres årlig en rekke lysbildeforedrag.

- Vår tanke har hele tiden vært å drive mer enn bare pengeoverføring. Mellomfolkelig kontakt og kulturutveksling er en viktig del av det arbeidet vi driver, understreker Fagerås.

For dyrt å samarbeide. Startkapitalen til Anettes gatebarn var 78 000 kroner som var gaver mottatt ved Anette Fagerås bortgang. Da stiftelsen startet opp i 1994 ble samarbeid med større organisasjoner vurdert - men forkastet - fordi det var for dyrt.

- Til å begynne med var vi i kontakt med flere av de store, profesjonelle organisasjonene. Vi innledet aldri noe samarbeid, fordi vi følte at pengene vi hadde samlet inn ville

”

Noen av de store opererer jo nesten som konsulentfirmaer og har høye kostnader. Vi gjør alt gratis.

Einar Fagerås, primus motor i Anettes gatebarnfond.

FAKTA:

■ I 2000 har NORAD, som forvalter den langsiktige norske bistanden, tildelt 862 millioner kroner til 71 norske organisasjoner og forbund av organisasjoner. Fordelingen mellom støtte fra NORAD og egne midler fra de frivillige organisasjonene er som regel 80-20.

■ I 2000 mottar 27 organisasjoner med enkeltavtaler hver under en million kroner i årlig støtte.

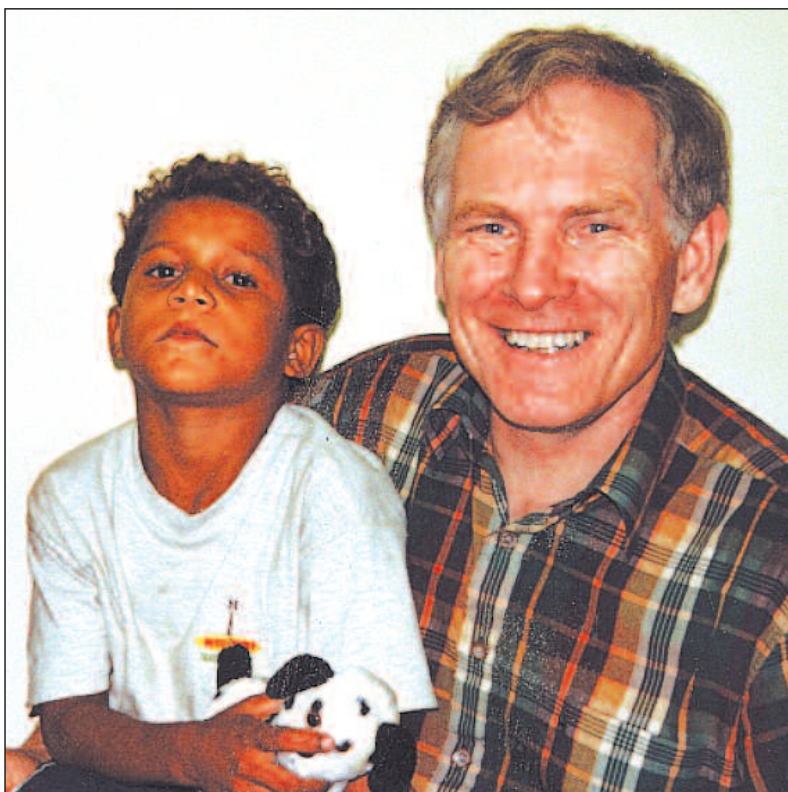
■ I 2000 har 21 norske organisasjoner mottatt støtte for å drive prosjekter i Uganda.

■ Totalt støtter NORAD driften av over 1000 prosjekter i over 60 land

nå svært kort i disse organisasjonene. Noen av de store organisasjonene opererer jo nesten som konsulentfirmaer og har høye kostnader. Vi gjør alt gratis og har så å si ingen kostnader i Norge, verken til administrasjon eller annet, sier Fagerås.

Ulønnet ildsjel. Einar Fagerås jobber årlig 400-500 timer. Ulønnet og med en stressende jobb ved siden av. Han er ildsjelen og pådriveren som organisasjonen er helt avhengig av. Men hva skjer med stiftelsen og arbeidet i Brasil den dagen han ikke orker mer?

- Jeg ser det problemet og generelt er nok små organisasjoner mer avhengige av enkeltpersoner enn det store organisasjoner er. Samtidig har vi en tilknytning nærhet til dette prosjektet som de store nok ikke har til sine prosjekter. Elise, dattera mi, har lært seg portugisisk og engasjert seg i prosjektet. Jeg håper og tror at hun og andre vil drive arbeidet videre, sier Einar Fagerås.

Einar Fagerås med en av guttene på senteret i Manaus.

FOTO: PRIVAT

«Mor» og «fars» sykehus

Ekteparet Evjen Olsen vil hjelpe de sultrammede, men UD-kassen er tom

HAYDOM (b-a): De kommer på døren hos «Mamma» og «Pappa» og trygler om hjelp. Den etterlengtede regntiden kom ikke, og maisåkrene ble igjen overlatt til solens sveie på høylandet i Tanzania. Ekteparet Kari (73) og Ole Halgrim Evjen Olsen (72) prøver igjen å hjelpe de sultrammede, samtidig som de driver Haydom Lutheran Hospital.

• I TANZANIA:
OLAV A. SALTBNES

TANZANIA I fjor fikk ekteparet fra Mandal folk på Sørlandet til å åpne sine lommebøker for å hjelpe. Slik fikk 175.000 mennesker mat til å overleve, etter hjelp fra norske givere og Utenriksdepartementet.

- Det er langt verre i år enn i fjor. Vi har en svært kritisk situasjon, sier legen Ole Halgrim Evjen Olsen, og forteller om sulten som rammer Nord-Tanzania. Tørken i fjor var den verste de siste førti årene. Matkrisen varte da et halvt år. Nå ventes ikke neste avling før om nesten ett år. Matlagrene er tomme, og det blir bare verre utover høsten.

Evjen Olsen søkte om 6 millioner i støtte fra UD til nødhjelp og innkjøp av mais til folk i Nord-Tanzania. Søknaden ble avslått. Ny søknad ble også sendt inn og fikk et nytt avslag.

Tom kasse i UD. - Det er tomt for penger i budsjettet for humanitær bistand. Vi kan ikke planlegge når det skal bli naturkatastrofer verken i Mosambik eller i Etiopia, sier informasjonssjef Jon Mørland i UD. Mørland sier at Regjeringen vil be Stortinget om mer penger til nødhjelp når Stortinget kommer sammen igjen i oktober. Det er siste sjanse for Haydom for å få hjelp fra UD i år, men de er ikke alene om å trenge penger.

Kari og Ole Halgrim, eller «Mamma» og «Pappa», som de blir kalt og også kaller hverandre, har gjort det de kan for folket de har bodd hos i en mannsalder. Nå kan de ikke annet gjøre enn å håpe på hjelp utenfra - igjen. Når det ikke er mat å finne flykter mange fra området, på jakt etter mat og beitemark for kveg. - Sult splitter familier, forteller Kari.

Lønn i mat. I vår har over fire tusen

Kari Evjen Olsen kan fortelle om foreldre som mater barna med gress, fordi det ikke finnes annet å nære seg på. - Det er vondt når vi ikke kan hjelpe, sier hun.

FOTO: OLAV A. SALTBNES

tema: de bankende hjerter

”
Mødre forteller at de bare har gress å gi som mat til barna.

Kari Evjen Olsen, misjonær i Norsk Luthersk Misjonssamband

Ole Halgrim Evjen Olsen har mange lange dager på sykehuset.

veibyggere fått sin lønn i mat. En ny vei på tre mil er gravd ut. Alle familiene som var med i prosjektet fikk fire kilo per hode, uansett hvor hardt de jobber. Mange kvinner og eldre har også vært med på veibyggingen.

- Samme dag som vi begynte å grave, døde en kvinne i landsbyen av komplikasjoner etter en fødsel. Vi kunne reddet henne dersom det hadde vært vei for ambulansen, slik at vi hadde fått henne til sykehuset, sier Ole Halgrim.

Bønn om hjelp. Mange kommer på døren hos «Mamma» og «Pappa» og trygler om hjelp. Statsminister Fredric Sumaye i Tanzania sendte også et brev til Evjen Olsen med bønn om hjelp, etter å ha innsett at folket ikke klarer seg uten hjelp utenfra. Ole Halgrim Evjen Olsen har en høy stjerne i Tanzania etter mange års innsats - også utover arbeidet som lege.

- Det var et sterkt brev, men så kan vi ikke hjelpe. Når vi fikk avslag på søknaden fra UD, er det toft å reise ut igjen, sier Kari.

Hun forteller at folket forventer at noe skal gjøres. I fjor hadde de hjelp å komme med. I år er det annerledes.

- Mødre forteller at de bare har gress å gi som mat til barna. Det er hardt å avvise folk som kommer å ber om hjelp, og i det siste har det

vært mange. Men vi kan ikke hjelpe, forteller Kari og Ole Halgrim.

Travelt sykehus. Tørken har også fått konsekvenser for sykehuset som drives med støtte fra NORAD og Nosk Luthers Misjonssamband. Mange av pasientene er underernærte, og de fleste av disse er barn. Dessuten har ikke folk råd til å betale egenandelen ved oppholdet. Sykehuset har fullt belegg hver eneste dag. Da de startet driften var det 50 senger. I dag er det 400 senger, men ofte rundt 450 pasienter. Fødende kvinner må forlate sykehuset etter fødsel for å gi plass til neste. Dette har resultert i at sykehuset måtte senke egenandelene, og ofte skrive ut pasienter som ikke kan betale for behandlingen.

Nå blir de betalende pasientene ennå færre. Matmangelen gjør at folket ikke kan gjøre opp for seg. Før sulten i fjor dekket pasientenes egenandel 40 prosent av kostnadene. Nå er den under 20 prosent. Med en kraftig hunger i vente, blir det hardt å få pengene til å strekke til på sykehuset.

- I fjor ba selv personalet om å få mat i stedet for lønn, forteller Ole Halgrim.

Besøk av ymse slag Etter nesten femti års drift har sykehuset opparbeidet seg et renommé som et av de ledende sykehus i landet. Selv om det ligger langt utenfor allfarvei kommer pasientene fra hele landet. Pågangen av syke er stor og sengeplass er det aldri nok av.

Kari er utdannet apoteker og startet apotek ved sykehuset. Nå har hun også ansvaret for økonomiavdelingen.

- Jeg var den eneste som visste forskjell på debet og kreditt. Så slik ble det bare. Nå er det litt annerledes og vi har folk som er kvalifiserte, forteller Kari. Sykehuset har mange prosjekter i gang. Ute i distriktet har de tre helsestasjoner og 21 mobile mor/barn stasjoner. Disse driver undervisning og informasjon i landsbyene. I tillegg driver de sykepleierskole, tannklinik, videregående skole og barnehage. De venter ennå på penger til å bygge internat til den videregående skolen og midler til å bygge hus til barnehagen. Det er en travel hverdag, for pensjonistene.

Familiearv. Foreldrene hans var med å bygge sykehuset i 1955. De britiske koloniherrne ba norsk misjon om å bygge et sykehus nettopp i Haydom. Den gang var det én familie som bodde der. I dag er det nærmere ti tusen innbyggere i landsbyen.

- Jeg bruker å si at vi kom med friheten. Britene ga slipp på Tanzania 9. des. 1961, dagen etter at vi kom til landet, forteller Ole Halgrim.

Da de reiste ut kom de med et sterkt misjonsskall, og tok over arbeidet hans foreldre var med å starte.

- I dag ser vi at vi kan gjøre noe for folket her, og vi ser at det nytter. Det er drivkraften vår, ser Ole Halgrim.

Olav A. Saltbones er frilansjournalist.

Sykt eller friskt?

AV ODDVAR ESPEGREN

Lege Ole Halgrim Evjen Olsen har fått mye spalteplass i mediene etter avslaget av en søknad om seks millioner kroner til nødhjelp for 300 000 mennesker i hospitalets nærområde i Tanzania.

Spørsmål om størrelsen av nødhjelpskassa i forhold til oljefondet skal jeg la ligge. Det som forundrer meg er: Hvorfor er det behov for så mye penger til nødhjelp etter å ha drevet omfattende utviklingsarbeid i området i over 30 år?

Etter disse 30 år med millionbeløp fra NORAD og norske misjonsvenner - har ikke folket en god nok økonomi til å kjøpe korn ved av-

Sykdommen som folket rundt Haydom kan ha fått, heter bistandsavhengighet.

lingssvikt? Har ikke folket en organisert styrke og tyngde slik at de kan kreve sin rett (mat) fra myndighetene? Har de ikke en klar bevissthet omkring sparing og planlegging slik at de kan leve med de lokale klimavariasjonene? Hva skjer neste gang det blir avlingssvikt? Grunnen sies å være tørke, regnet kom for sent, avlingene tørket opp.

Kanskje grunnen er en annen? Kanskje har folket endret sine forsiktede matdisposisjoner?

Kanskje har befolkningen sluttet å tenke på fremtiden - fordi sykehuset er der. Om de er syke eller sultne blir det alltid en råd når de går til sykehuset. Hvis bare noen av mine

mistanker er berettiget er det fare på ferde. Sykdommen som folket rundt Haydom kan ha fått, heter bistandsavhengighet. Det er en lei sykdom som du etter lengre tid kan dø av. Den er ikke lett å oppdage, den kommer snikende over mange år, og er enda verre å kurere. Jeg håper i det lengste at Haydom sykehus ikke er infisert med slike bakterier. Alle vi som arbeider med utvikling strever med disse bakteriene. De er allerede tilstede i mye bistandsarbeid, også det jeg har arbeidet med i Strømmestiftelsen. Vi tror vi gjør det beste for de fattige, men så blir det ikke godt nok. Kanskje derfor er utviklingsarbeid så krevende og en-

gasjerende for oss som jobber med dette til daglig.

Jeg kjenner Haydoms historie meget godt. Haydom har gjort tuseener friske både på legeme og sjel. Men mangelen på langsiktighet og bistandstenkning har bekymret meg lenge. Derfor er kanskje det bite nødhjelpsavslaget allikevel en god medisin - hvis folket nå oppdager sin egen styrke og krevet sine rettigheter som borgere? (Innlegget er forkortet, red.)

Oddvar Espegren er programsjef i Strømmestiftelsen.

Bistand til «økomuseum»

Norsk pilotprosjekt kan bli modell for støtte til kinesiske minoriteter

Å skape utvikling samtidig som man bevarer en flere tusen år gammel kultur. Det er målet for driften av Kinas første økomuseum. Prosjektet har mottatt norsk støtte siden 1997. Nylig undertegnet NORAD-direktør Tove Strand og viseguvernør Long fra Guizhou-provinsen en avtale om utvidelse av driften.

• TOR AKSEL BOLLE

KINA Høyt oppe i fjellene i det sørvestlige Kina bor Qing Miao-folket. I hundrevis av år har den lille folkegruppen på cirka 4000 mennesker vært skjemet fra omverdenen. De mange dramatiske hendelsene i nyere kinesisk historie har i liten grad påvirket hverdagen for fjellfolket i Guizhou-provinsen.

Men de siste tjue års enorme økonomiske utvikling i Kina begynner nå å få konsekvenser også for Qing Miaoene. Det er blitt bygd vei inn til noen av landsbyene og kontakten med omverdenen er blitt større. Turister har begynt å besøke det vakre området, man kan til og med kjøpe billetter dit på internett. Økt kontakt med omverdenen og turisme gir muligheten til inntekter og et bedre liv for de fattige Miaoene. Samtidig er kontakten med markedsøkonomien og storsamfunnet en trussel mot deres kulturelle egenart og måte å leve på.

Triste eksempler. – Utfordringen er å skape utvikling i disse svært fattige områdene samtidig som minori-

tetsgruppens kultur og identitet bevares. Vi har sette triste eksempler på at andre minoritetsgrupper har fått sin kultur rasert etter møtet med storsamfunnet og turister, blant annet i Guizhou naboprovins Yunnan, forteller professor Su Donghai.

Han ledet delegasjonen som besøkte Norge i anledning signeringen av den nye avtalen og er en av Kinas ledende museumseksperter.

Arbeidsmetode. «Økomuseum» er på mange måter mer en arbeidsmetode enn et museum i tradisjonell forstand. Hva som faktisk ligger i begrepet kan variere fra sted til sted. Et hovedelement er imidlertid at innbyggerne der økomuseet ligger skal delta aktivt i driften og at museet skal ha sosiale funksjoner.

Professor Su mener denne modellen egner seg svært godt for de utfordringene Kina står overfor i arbeidet for å bevare minoritetenes kultur.

Professor og museumseksperter Su Donghai.

Viseguvernør Long fra Guizhou-provinsen.

Xiong Huayan, Qing Miao-folkets leder i museumsprosjektet, under oppsetting av den tradisjonelle hodepyrden til fest. Hårpyrden veier mer enn 5 kilo. FOTO: JOHN AAGE GJESTRUM.

– Opprettelsen av et dokumentasjonssenter i landsbyen Longga har allerede bidratt til å styrke identiteten til Qing Miao-befolkningen i området. Det fungerer som et samlingssted og har skapt arbeidsplasser, forteller professor Su.

Som en del av økomuseum-prosjektet er det også blitt startet en skole i Longga hvor det blant annet undervises i tradisjonelt håndverk.

Tre nye økomuseer. Fase 1 av prosjektet er nå gjennomført. Med undertegningen av den nye avtalen bevilget NORAD 1,5 millioner kroner til utvidelse av prosjektet. I tillegg bevilges 2-3 ganger dette beløpet av kinesiske myndigheter. Tre nye økomuseer skal etter planen startes i Guizhou-provinsen. De nye økomuseene skal etableres i områder hvor det bor andre minoriteter.

Hvis driften er vellykket er det store muligheter for at det blir etablert langt flere økomuseer i Kina. Landet har 55 offisielle minoriteter som til sammen utgjør nærmere 100 millioner mennesker. Behovet for å beskytte de særpregede minoritetskulturene under den ekspressmoderniseringen som finner sted i Kina er stort.

Professor Su har stor tro på den videre driften. – Vi har myndighetenes støtte og blant annet som et resultat av samarbeidet med Norge har vi den faglige ekspertisen. Men viktigst av alt: vi har den nødvendige viljen og entusiasmen blant minoritetene selv til å delta i driften av økomuseene. Derfor tror og håper jeg at denne modellen kan bli et viktig instrument i arbeidet for å bevare det kulturelle mangfoldet i Kina, avslutter Su.

Tor Aksel Bolle er frilansjournalist.

Qing Miao-kvinner i Long Ga med det tradisjonelle kuhornet av tre som hodepyrd. Landskapet er preget av maleriske fjell 1600-1800 meter over havet. FOTO: JOHN AAGE GJESTRUM.

notiser

Mbeki benekter hiv-faren

Sør-Afrikas president Thabo Mbeki benekter at det er en direkte sammenheng mellom hiv og aids i et intervju med tidsskriftet Time Magazine. Mbeki erkjenner at aids fører til kollaps i immunforsvaret, men han hevder at sykdommen ikke skyldes hiv-viruset. Årsakene til aids er mange, sier han, blant annet fattigdom og de mange sykdommene som rammer afrikanerne. Mbeki møter liten støtte for dette synet utenfor regjeringen. Enkelte mener han setter arbeidet med å bekjempe hiv-spredningen alvorlig i fare.

287 palestinere drept på syv år

Menneskerettsorganisasjonen B'Tselem utga en rapport i forbindelse med 7-årsdagen for Oslo-avtalen. Ifølge rapporten, har 287 palestinere, blant dem 44 barn, blitt drept av israelske soldater i denne perioden. Organisasjonen fordømmer også at 1.455 palestinere sitter i israelske varetektfengsler, melder nyhetsbyrået Al Quds.

Arafat har tillitsproblem

Ifølge en meningsmåling utført blant befolkningen i palestinske områder, var det bare 21,7 prosent av de spurte som anså de palestinske myndighetene som demokratiske, mens 39,8 prosent anså dem som halvdemokratiske. På spørsmålet om hvilken palestinsk institusjon de stoler mest på, svarte 79,6 prosent at de stoler mest på de palestinske universitetene, mens den veldedige organisasjonen Al Zakaa kom som nummer to. Politiet kom på tredje plass i rekken av institusjoner palestinere stoler mest på, mens de palestinske myndighetene kom på tiende plass i tillit.

Nei til lån til aids-medisin

HARARE: Namibia, Sør-Afrika og Zimbabwe har avvist tilbudet om et årlig lån på ni milliarder kroner til rundt sju prosent rente for kjøp av aids-medisin. US Export-Import Bank har sendt tilbudet til 24 afrikanske land, men hittil har ingen formelt god tatt det av frykt for at det bare betyr en berikelse av vestlige produsenter og økt gjeldsbyrde for afrikanske land. (IPS)

Rettelse

I vår artikkel «Plass i Sikkerhetsrådet?» i forrige utgave (Bistandsaktuelt nr. 5/2000) hadde det sneket seg inn en feil. I artikkelen står det at om lag 60 prosent av Sikkerhetsrådets arbeid de siste årene har vært rettet mot Afrika, Balkan og Midtøsten. Det korrekte skal være at 60 prosent av arbeidet har vært rettet mot Afrika.

Fra Victoria terrasse til Victoria sjø

AV EIRIK G. JANSEN

REISEBREV

Utenriksdepartementet er et flott utsiktspunkt for å få en oversikt over aktuelle og viktige tema i nord-sør problematikken. Arbeider en i tilknytning til dette saksfelt på Victoria Terrasse, får en gjennom møter og internasjonale konferanser et unikt overblikk over vesentlige tema i internasjonal politikk.

Som miljørådgiver i Programavdelingen i perioden 1992-95 opplevde jeg dette. Vedtak fra Rio-konferansen i 1992 skulle følges opp og mer detaljerte retningslinjer skulle utformes. Det ble mange konferanser og mye reising over hele verden. Det ble klart for meg at sentrale premisser for det videre miljø-, handels- og utviklingssamarbeidet ble lagt i disse konferansene.

På en rundreise til møter med internasjonale miljø-organisasjoner til Afrika i 1994, la jeg inn en liten ekstra tur til Victoriasjøen. Der hadde jeg tidlig på 1970-tallet arbeidet et par år som fredskorpsdeltaker og antropologistudent ved et øst-afrikansk fiskeriforskningsinstitutt. Hensikten med besøket var å bli oppdatert på utviklingen av fiskerierne ved sjøen. Dessuten ville jeg oppspore gamle kollegaer og lokale fiskere som jeg hadde samarbeidet med.

Mitt første møte med en eldre kvinne i et fiskerisamfunn var sjokkerende. Hun gikk bort til en svær haug av fiskeskjelett og holdt opp ett. «Ser du hva dette er», spurte hun, og svarte selv «dette er fisken etter at den er filetert og filetene sendt til fete hvite menn som deg i Europa. Nå lever vi av å spise kjøttrestene som henger igjen på skjelettene».

Etter 25 års arbeid med bistand og utviklingsforskning hadde jeg lært mye om gapet mellom målsettinger og virkelighet. Men aldri hadde jeg sett et enklere og mer klart bilde på at noe var fundamentalt galt enn da denne gamle kvinnen anklagende holdt opp fiskeskjelettet foran ansiktet på meg. Det var som et knytteneveslag i magen – mange av de fine retningslinjer og målsettinger vedtatt på internasjonale miljø- og utviklingskonferanser ble satt i grell kontrast til dette bildet.

Opplevelsen ved Victoriasjøen stod også i sterk motsetning til hva som hadde skjedd dagene før i Nairobi. Da ble vi informert om hvilke anstrengelser Kenya gjorde for å leve opp til de internasjonale miljø- og utviklingsmålsettinger. Lederne i landet understreket betydningen av bærekraftig utvikling, fattigdomsbekjempelse, miljøvennlig handel, lokal deltakelse, matvaresikkerhet, good governance, etc. Det synes åpenbart ikke å være mangel på fine målsettinger som var problemet, men vilje, evne og kapasitet til å gjennomføre dem.

Reisen videre fra Victoriasjøen til nye afrikanske land og samtaler i nye miljødepartement ble ikke den samme. Mye av gleden ved å se at vedtakene fra Rio-konferansen var fulgt opp gjennom lover og retningslinjer for fattigdomsbekjempelse og miljø var vekkt. Bildet av den gamle kvinnen med fiskeskjelettet virket hele tiden forstyrrende inn.

Heller ikke arbeidet i UD det neste året syntes så meningsfylt lenger. Å bidra til å skape ny politikk og retningslinjer, koordinere dette arbeidet

Før solgte de fisk, nå er det mest fiskeskjeletter som selges på de lokale markedene. Er det dette som kalles utvikling?

FOTO: OLE BERTN FRØSHAUG

Artikkelforfatteren i samtale med Mary Atieno fra en landsby ved Victoria-sjøen.

FOTO: SHAHIDUL ALAM

det mellom bistandsorganisasjoner og å rapportere om alt det flotte en fra norsk side bidro til på internasjonale møter, fikk noe hult ved seg. De internasjonale møtene og Victoria terrasse syntes å leve i sin egen verden og virket langt vekkt fra den virkeligheten som egentlig skulle være vårt anliggende.

Overfor hvem – i mottakerlandet – er det vi skal anlegge et perspektiv om mottakeransvar?

Fra å være et lokalt og regionalt fiske ble fiskerierne ved Victoriasjøen i løpet av 1980- og 90-årene integrert i det globale marked.

Ved første anledning som bød seg søkte jeg permisjon fra departementet for å reise tilbake til Victoriasjøen. Fra 1995 til 1999 arbeidet jeg sammen med flere nasjonale forskere i et forskningsprosjekt for IUCN (The World Conservation Union) ved Victoriasjøen. Gjennom mange rapporter, video, fjernsynsfilmer og avisartikler belyste vi i disse årene utviklingen av fiskerierne.

I korte trekk var funnene våre dette: Fra å være et lokalt og regionalt fiske ble fiskerierne ved Victoriasjøen i løpet av 1980- og 90-årene integrert i det globale marked. Internasjonale og nasjonale firma hadde oppdaget at fisken fra Victoriasjøen hadde et ubegrenset marked i nord.

I løpet av noen år etablerte 35 fiske-eksportfabrikker seg ved Victoriasjøens bredder. Mange av fabrikkene fikk generøs støtte av internasjonale utviklingsbanker og bilaterale bistandsmyndigheter fra nord. Overinvestering i kapitalutstyr i fabrikkene førte til at det oppstod en «Klondyke»-situasjon med en voldsom konkurranse om knappe fiskeressurser. Overfiske ble resultatet, med klare tendenser til fallende fiskefangster i siste halvdel av 90-årene.

Samtidig førte satsing på kapitalintensiv utvinning, tilvirking og

transport av fisken til at titusener fattige kvinner og menn, uten alternative sysselsettingsmuligheter, mistet sine arbeidsplasser i fisket, foredling og handel med fisk. Størstedelen av fangsten fra Victoriasjøen på en halv million tonn, 25 prosent av volumet på innlandsfisket i hele Afrika, gikk enten til eksport eller fiskemelsproduksjon.

For millioner av mennesker sank konsumet av fisk i en situasjon hvor mange allerede var underernærte. Store deler av lokalbefolkningen som tidligere hadde kontrollert fisket ble marginalisert – konkurrert ut av nasjonale og internasjonale investorer. «The lake is no longer ours», var et refreng vi hørte fra mange fiskere.

Forskningen vår viste at det i hovedsak var utenlandske firma i allianse med en rik elite i Øst-Afrika som har tjent på denne utviklingen. Representanter fra myndighetene greide også gjennom en rekke mekanismer å spise godt av lasset når fisken ble eksportert og fikk sterke egeninteresser i utvidet eksport. Alle disse kjente til vedtakene fra Rio-konferansen og utnyttet disse kynisk når de søkte om lån og bistand fra de internasjonale utviklingsbanker og bistandsorganisasjoner. «vår fiske-eksportfabrikk vil skape nye arbeidsplasser for kvinner, sikre miljøet ved moderne renseutstyr og ha ISO 9000 standard på eksport av filetene til Europa og tjene utenlandsk valuta» het det bl.a. i søknadene til utviklingsbanker og bistandsorganisasjoner.

Søknadskriteriene passet godt til retningslinjene. Lån ble lett gitt av distanserte, travle saksbehandlere i disse organisasjonene. Våre undersøkelser viste at hver arbeidsplass skapt i den moderne eksportindustrien raserte 6-8 jobber i den uformelle økonomien. Den utenlandske valutaen kom ikke tilbake, og knapt noe av profitten til fabrikkene ble reinvestert i fiskerisamfunnene. Midt opp i arbeidet med å få vedtakene fra Rio på plass i de fattige landene som deler Victoriasjøen, undergraves disse av mange av de samme menneskene som internasjonalt og nasjonalt utarbeider retningslinjene og arbeider med gjennomføringen av dem.

Men et lands myndigheter og bistandsorganisasjoner ser virkeligheten fra ulike sider. Helsemyndighetene i Kenya har de siste årene oppdaget uheldige sider ved fiskeeksporten og produksjon av fiskeemel ved Victoriasjøen. Ingen steder i Kenya lider en større andel av barna (50 prosent) av ulike former for underernæring, enn barna som bor rett ved Victoriasjøen – landets rikeste proteinkilde. Helsemyndighetene har derfor henvendt seg til UNICEF for å importere både vitamin A og protein-tabletter som skal deles ut til de underernærte barna fra helsestasjoner nær sjøen.

Med utsiktspunkt fra fiskerisamfunnene ved Victoriasjøen ble perspektivene på hva som skal til for å få til utvikling helt annerledes enn det var fra møter og konferanser i nord. Det synes klart at kvinnen med fiskeskjelettet og mange av de andre i fiskerisamfunnene hadde diametralt motstridende interesser til sentrale representanter fra myndighetene i Øst-Afrika og eksportfabrikkene. Overfor hvem er det vi skal anlegge et perspektiv om mottakeransvar i bistandspolitikken, var et spørsmålene jeg ble sittende igjen med.

Nylig tilbake igjen på Victoria terrasse etter endt permisjon ved Victoriasjøen. Hvilke lærdommer er det å hente fra Victoriasjøen for det videre arbeid her? Behovet for å minske avstanden mellom Victoria terrasse og den virkeligheten hvor alle våre retningslinjer og flotte politikk skal gjennomføres, synes klart. Det må være viktig å utvikle mekanismene for tilbakemeldinger – «feedback» - fra denne virkeligheten og øke forståelsen for alle de prosesser som hindrer og påvirker gjennomføringen av våre flotte målsettinger. Dette er omfattende og langsiktige oppgaver. For meg selv er i hvert fall ett sikkert: bildet av kvinnen med fiskeskjelettet er brent inn i minnet – og det bildet finnes i mange varianter over hele den tredje verden, om enn, kanskje ikke så klart og brutalt, som jeg opplevde det ved Victoriasjøen.

Eirik G. Jansen, dr. philos i sosialantropologi, er rådgiver i planleggings- og evalueringsavdelingen i Utenriksdepartementet.

Korrupsjon Light

AV WANJA THUKU, KENYA

Vi som bor i Kenya er statistisk sett blant de mest korruperte i verden. Det kan godt stemme det, og jeg gremmer meg over den grådighet som mange av våre ledere og myndighetspersoner legger for dagen. Men Kenya er også gjennomsyret av en mye lettere – og mer forståelig – form for korrupsjon. Det er en korrupsjon som ligger i grenselandet til utpekulert forretningsvirksomhet. Et spill der partene vil lure og bløffe hverandre, men der de negative konsekvensene ikke er spesielt alvorlige.

Jeg vil ikke benytte denne spalteplassen til å forsvare korrupsjon, men jeg føler heller ingen enormt dårlig samvittighet – verken kollektiv eller personlig – over å ha lurt noen, gjerne en hvit bistandsarbeider med mye penger. I min familie har dette lange tradisjoner.

Det har blitt meg fortalt at min families rike overhode slo seg opp ved å selge landområder som egentlig ikke tilhørte ham. Bestefaren min var lei av å bo i et skur i Nairobis dårlige strøk. Han ville bli rik, og gjerne på en lite slitsom måte. Det første han solgte var en flokk bøfler. Kjøperen var en hvit, britisk kvegfarmer, som nettopp hadde flyttet til Kenya. Farmeren ble raskt interessert i tilbudet om den nye rasen av kjøttfulle afrikanske kuer. Bestefar tok den hvite mannen med til Langata nasjonalpark, viste ham en bøffelflokk, og forklarte at han eide både beitelandet og de kraftige kuene. Den hvite mannen betalte på forskudd, for bestefar måtte jo merke kuene først. Den hvite briten var riktignok fersk i Afrika, men han hadde i alle fall lært av sine venner at afrikanerne var så dumme at de aldri ville forsøke å lure en hvit mann.

Vann er et livsnødvendig gode. I afrikanske byer har det sin pris – alt etter tilførsel og tilgjengelighet.

ILLUSTRASJONSFOTO: PER KR. LUNDEN

Bestefar stakk av gårde med pengene, og den hvite mannen gikk til politiet. Men hvordan skulle han beskrive mannen som hadde lurt ham? Alle afrikanere er jo helt like, og alle het på den tiden Kamau. Saken ble henlagt. Etter kvegsalget slo bestefar seg altså videre opp på eiendomssalg. Igjen med den avgjørende rekkefølge i transaksjonene; pengene først, så å forsvinne ut i den tynne Nairobi-lufta så raskt som bare det. Denne virksomheten ble etter hvert en vane for min familie, og nå har også jeg følt behovet for å ta opp en god familietradisjon.

Det hele begynte på en tørr og varm dag i Nairobi. Det hadde ikke regnet på flere uker i storbyen og alle trodde støvet var en naturlig del av lufta. Så skjedde det selvsagt en morgen, vannkrana ga fra seg et par stønn, noen få dråper lunkent vann, og så var det stopp. Vi

var uten vann, og veldig tørste – selv om vi hadde betalt vannregningene våre. Nå var det jeg og mine naboer som hadde betalt for en vare vi ikke fikk. Jeg tok en tur ut i den støvete gata og dumpet tilfeldig over et vannrør med en måler. Inne i røret hørte jeg den umiskjennelige lyden av rennende vann. Jeg følte familietradisjonene tyngde da jeg kom hjem. Fra skapet fant jeg en vannslange og en skiftenøkkel. Jeg gikk ut i den mørke gata, skrudde av måleren, festet min slange til vannrøret og kveilet denne ut gjennom bakgården min og inn på kjøkkenet. Jeg hadde vann og ingen andre. Det kunne bare bety en ting, nemlig business.

Folk stilte seg i kø ved inngangsdøra si, og fikk vann i alle slags beholdere til en pris tett oppunder smertegrensen. Men markedet var stort, og mine lommer ble fylt av sedler og mynter. Jeg leide inn en venn til å passe vannsalget mens jeg

Jeg føler heller ingen enormt dårlig samvittighet over å ha lurt noen, gjerne en hvit bistandsarbeider

sett fra sør

I spalten **Sett fra Sør** vil du møte korrespondenter fra afrikanske land.

Wanja Thuku er journalist i Kenya Times i Nairobi. Hun er med i det internasjonale journalistnettverket til Sørvis Presse & Informasjon.

var på jobb. Ganske mye havnet nok også i hans lommer, men noen shilling lå igjen på kjøkkenbordet etter arbeidstid. Jeg var fornøyd, rent ut sagt lykkelig.

Selvsagt ble mitt lureri avslørt. Det attpåtil av en mann fra byens vannkontor. I utgangspunktet var han fryktelig sint for at jeg solgte vann som ikke var mitt. Men vi tok en prat over en tekopp og ble til slutt enige om vi kanskje kunne dele litt på fortjenesten av vannsalget. Korrupsjon er kanskje ikke så galt allikevel? I alle fall ikke i liten skala. Jeg begynte også å føle meg lykkelig over ineffektiviteten og alle manglene i offentlige tjenester i Kenya. Så lenge byens vannforsyning ikke virket, tjente jeg gode penger. Men hadde jeg utviklet meg til å tenke som en forbryter og undergraver av samfunnets fellesgoder?

Nå slipper jeg å tenke mer på det. Vannet kom tilbake, og hele min forretningside forsvant med spruten ut av kranene. Mine moralske dilemmaer er borte, men jeg må innrømme at det føltes godt å være litt utpekulert. Dessuten hadde også jeg ivarett familietradisjonene – på mitt lille vis.

Gados verden

Tanzanianeren **Godfrey Mwambwa**, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen **Daily Nation**.

Politikk og aids i Mbekis bakgård

AV ANNE SKJELMERUD

SØR-AFRIKA

Sør-Afrika er det land som antas å ha flest antall hiv-positive, totalt 4,2 millioner mennesker. Spredningen skjer i all hovedsak seksuelt, det meste heteroseksuelt. Den er godt hjulpet av stor migrasjon og en voldtektsbølge som beskrives som epidemisk, unge kvinner i Sør-Afrika må nærmest «regne med» å bli voldtatt.

I juli i år samlet den 13. internasjonale aids-konferansen over 12 000 deltagere i Durban i Sør-Afrika.

«HIV does not cause AIDS: If the President says it, it must be true.» står det skriblet under en kondomautomat på universitetet i Cape Town. Veggskribleriet illustrerer noe av det dilemmaet landet befinner seg i. Sør-Afrikas president Thabo Mbeki har nemlig stilt spørsmål ved om det egentlig er noen sammenheng mellom hiv og aids, eller om aids skyldes en hel mengde andre faktorer.

En gruppe aktivister og noen akademikere har i mange år og med stort engasjement hevdet at det man kalte aids ikke kom fra noe virus, men kunne ha en mengde årsaker, som underernæring, forurensning, narkotiske og andre kjemiske stoffer, inkludert medisiner som brukes for å bremse utviklingen av aids. Ettersom vitenskapen for flere år siden har dokumentert at det er en sammenheng mellom viruset hiv og aids, blir gruppen som fanatisk benekter dette, omtalt som «dissenter» og isolert fra aidsdebattene.

President Mbeki fattet imidlertid interesse for deres teorier, og nedsatte en kommisjon i Sør-Afrika, med lik representasjon av dissenterne og det man kan kalle vanlige eksperter. Folk som arbeidet med aids ble skuffet og sinte. Andre ble nølende og handlingslammet; Mbeki er jo en klok mann, så når han stiller slike spørsmål, er det kanskje ingen sammenheng, det er best å vente og se. Eller som en kirkeleder sa til meg for konferansen: Når vi ikke vet hvor aids kommer fra, kan vi umulig gjøre noe med det. Konspirasjonsteorier om at aids egentlig er en konstruksjon oppfunnet av den farmasøytiske industrien for å selge dyre og farlige legemidler, får lett grobunn i dagens Sør-Afrika.

Et annet, beslektet konflikt-tema som raser i Sør-Afrika, er om rett til medisiner for hiv-positive og aids-syke. The Treatment Action Campaign (TAC) samler deltagelse fra store deler av det sivile samfunn i Sør-Afrika, som den nasjonale fagforeningen, kirkeledere og grupper om arbeider med aids. På formiddagen før konferansen åpnet arrangerte de en stor demonstrasjonsmarsj i sentrum av Durban. Kampanjen sies å være den første store og brede mobiliseringen som utfordrer regjeringen siden det ble svart flertallsstyrer i Sør-Afrika.

Presset mot regjeringen og presidenten skapte en svært ladet stemning i forkant av konferansen, hvor presidenten skulle tale under åpningsseremonien. De som håpet at han endelig ville rydde opp, ble svært skuffet. Mbeki forsvarte sin rett til å stille spørsmål, og snakket lenge om at man måtte se på problemene i Afrika mer i forhold til fattigdom. Først sent i talen tok han ordet aids i sin munn. Selv om man ser klarere og klarere at det er en sammenheng mellom aids og fattigdom, oppfattet mange hans tale som en avsporing av hva som bren-

Ved å gi fødende hivpositive medikamentet Nevirapine kan 14.000 sørafrikanske barn redde hvert år. Men Thabo Mbekis regjering sier foreløpig nei.

FOTO: SCANPIX/AP

kronikk

ner for Sør-Afrika i dag.

En markert kommentar til talen kom allerede i det første plenumsforedraget på konferansen, som ble holdt av den kjente sørafrikanske hiv-positive høyesterettsdommeren Edwin Cameron. Han kommenterte presidentens tale slik:

«In our national struggle to come to grips with the epidemic, perhaps the most intractably puzzling episode has been our President's flirtation with those who in the face of all reason and evidence have sought to dispute the aetiology of AIDS.»

Konspirasjonsteorier om aids får lett grobunn i dagens Sør-Afrika.

Tilgangen på medisiner er et meget komplekst problem, også i Sør-Afrika som har mer ressurser enn mange andre afrikanske land. En av frontfigurene i diskusjonen er den før omtalte dommer Cameron, som i sin tale på konferansen brukte seg selv som eksempel. Han fortalte om at han ble meget syk av hiv-relaterte infeksjoner for 3 år siden, men at han har råd til å betale for de medisinene han trenger,

og nå er i svært god form. Han fortalte:

«In this I exist as a living embodiment of the inequity of drug availability and access in Africa. (...) My presence here embodies the injustices of AIDS in Africa because, on a continent in which 290 million Africans survive on less than one US dollar a day, I can afford monthly medication costs of approximately US\$400 per month. Amidst the poverty of Africa, I stand before you because I am able to purchase health and vigour. I am here because I can pay for life itself.»

Kampanjen er opptatt av den dyre antiretrovirale terapien, men fokuserer like mye på retten til medisinsk behandling generelt, både for å behandle opportunistiske infeksjoner og ikke minst medisiner til forebygging av smitte fra mor til barn.

Ved å gi gravide hiv-positive mødre medikamenter av typen AZT eller Nevirapine er det dokumentert at færre barn blir født med hiv-smitte. For å kunne gi slik behandling, må man først tilby alle gravide en hiv-test, og man må ha et apparat med rådgivning og oppfølging av de som viser seg å være hiv-positive. Amming kompliserer dette problemet ytterligere, da hiv kan overføres via morsmelk. Men farene for at barn i fattige områder vil dø av underernæring dersom de ikke får morsmelk, kan overstige farene for at barnet blir smittet av hiv. Man regner med at om lag 200 barn fødes daglig med hiv. Ved å gi de fødende Nevirapine kan 14.000 barn redde hvert år. Regjeringen har vært svært tilbakeholdende med å tillate slik behandling, de har sagt at den er ikke tilstrekkelig dokumentert, og at den blir for kostbar. Ifølge TAC vil imidlertid en slik behandling årlig koste knapt 3 kr per innbygger. En rapport tyder også på at slik behandling vil gi store besparelser for Sør-Afrika på sikt. Sør-Afrika er lovet

gratis Nevirapine for dette formål i 5 år, noe som vil gjøre det enda rimeligere, men likevel har ikke myndighetene satt i gang annet enn begrensede pilotprosjekter.

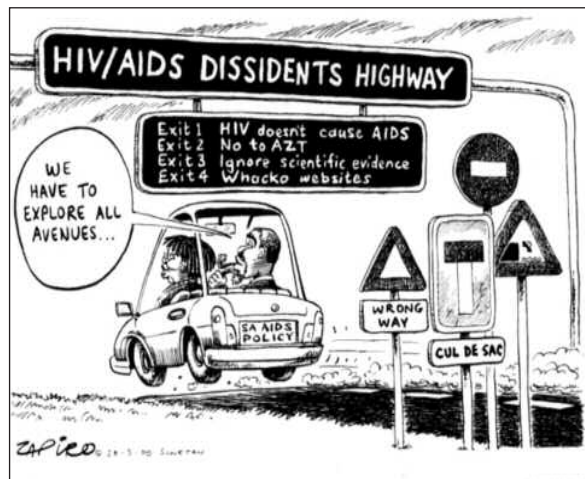
Hva kan så være grunnen til at president Mbeki har stilt disse spørsmålene, og tillatt sørafrikanere å betvile hvordan man får aids, og slik unndra landet det aktive lederskap som trengs så sår, spesielt sett i lys av de høye smittetallene? Noen tror at han gjør dette for ikke å gi høyere prioritet til forebyggende innsatser eller medisinsk hjelp for de som er rammet. Eller kanskje han vil bruke dette til å presse det internasjonale samfunn til å ta fattigdomsproblemene mer på alvor. I en inngående artikkel i The New York Review of Books (juli 2000), drøfter Helen Epstein en annen teori, som også har vært nevnt at flere. Den bygger på Mbekis visjon om Afrika, og om at Afrika nå må finne afrikanske løsninger på sine problemer, ikke bare gjøre hva Amerika og tidligere kolonimakter forteller dem at de skal gjøre. En afrikansk renessanse er det kontinentet trenger for å finne og utvikle sin egen identitet, og finne sine egne løsninger.

Aids-konferansen ble avsluttet av tidligere president Nelson Mandela. Forventningene var meget høye og spenningen stor. Mandela roste på den ene siden presidenten som en intelligent og tenkende mann som alltid er villig til å stille spørsmål. Videre påpekte han at disputer kan distrahere oss fra «real life and death issues». «Nå er det tid for å handle, ikke diskutere», sa han, og videre, «vi måtte bygge på det vi vet for å redde vårt folk. Hvis vi ikke gjør det nå, vil historien dømme oss». Han nevnte forebygging av smitte fra mor til barn som essensielt, og at man ellers måtte motarbeide stigma og diskriminering. De som er smittet, trenger ikke stigma, men kjærlighet og omsorg, sa han. Han understreket også behovet for internasjonalt partnerskap i forhold til disse utfordringene.

Hva skjer så videre? Velger Sør-Afrika å tvinne tommeltotter og vente på at presidenten kanskje sier at hiv gir aids, eller lytter de til Mandelas ord og forsterket innsats? Jeg kan ikke spå om det, og den offentlige debatten etter konferansen ser ut til å ha stilnet av i Sør-Afrika. Men den lammelsen som Mbekis uttalelser ser ut til å ha utløst, er ganske dramatisk. Ettersom Sør-Afrika på mange områder tar mål av seg til å bli et ledende land på det afrikanske kontinent, er denne forvirringen enda mer beklagelig. Afrika trenger afrikanske løsninger, og i de suksess-historiene man etter hvert ser i forhold til aids, for eksempel fra Uganda, er politisk lederskap en sentral faktor. Uten politisk ansvar er det vanskelig, kanskje umulig, å få til en effektiv respons på epidemien utfordringer. I stedet risikerer man nå en ny og forsterket debatt i flere land om hvem som har skylda for aids, en debatt som ikke leder til løsninger.

Anne Skjelmerud er fagkonsulent ved Senter for helse og sosial utvikling (HeSo). Hun har arbeidet med aids-epidemien de siste 10 årene. anne.skjelmerud@heso.no

notiser

Høy oljepris bremses utviklingen

BANGKOK: Landene i det østlige Asia gjør hva de kan for å komme seg etter den økonomiske krisen på slutten av 1990-tallet, men den rekordhøye oljeprisen setter kjepper i hjulene for framgangen, ifølge analytikerne.

Asiatiske land fortviler over at oljeprisen stadig kryper oppover. Selv om prisene trolig kommer til å synke noe etter at OPEC-landene øker produksjonen, kommer nivået fremdeles til å være høyere enn det har vært på ti år. I den siste tiden har det sett lyst ut for regionen, men oljeprisen har satt en stopper for framgangen.

Japan, Kina, Sør-Korea og andre land i området er nettoimportører av olje. Dette gjør dem - i motsetning til det oljeprodukerende Norge - svært sårbare overfor prisendringer. (IPS)

Zimbabwe mangler drivstoff

HARARE: Drivstoffmangelen i landet har gått hardt ut over næringslivet i Zimbabwe. Både produksjon og transport er rammet, ifølge næringslivsorganisasjonen CZI.

Forsyningene av diesel har i ti måneder vært kritisk lave og ført til store køer ved utsalgene. Økonomer sier drivstoffmangelen skyldes mangel på utenlandsk valuta å importere for. Forklaringene fra myndighetenes side varierer fra det utenkelige til det absurde.

President Robert Mugabe har beskyldt internasjonale banker og hvite zimbabwere for å ha forårsaket kunstig mangel på utenlandsk valuta. Bilførerne blir også kritisert for å hamstre og offentlige tjenestemenn har lagt skylden på den britiske regjeringen. De blir anklaget for å ha kjøpt opp drivstoffet for å sabotere landet.

Imidlertid har giverlandene innstilt hjelpen til Zimbabwe på grunn av sammenbruddet i lov og orden etter den voldsomme uroen i landet i juni. Zimbabwes økonomi er preget av stor inflasjon. Den lokale dollaren har gått ned over 300 prosent i verdi siden november 1997. Finansminister Makoni har kunngjort at landets valuta skal devalueres med 24 prosent for å styrke økonomien. (IPS)

Ledig stilling som Assisterende direktør i NORAD

I NORAD arbeider det omlag 250 medarbeidere ved hovedkontoret i Oslo og omlag 90 ved ambassadene, og det overordnede målet for all innsats er bekjempelse av fattigdom.

NORAD forvalter det langsiktige bilaterale samarbeidet med nærmere 20 land i Afrika, Asia og Mellom-Amerika. I tillegg finansierer NORAD samarbeidet mellom norske fagmiljøer og norske samarbeidspartnere i om lag 80 andre utviklingsland. For NORAD er det en viktig oppgave å være en pådriver for å skape et utviklingsfremmende samspill mellom offentlig sektor, privat næringsliv og det sivile samfunn. NORAD har også en rolle som pådriver i bistandsdebatten.

NORAD står overfor mange utfordringer i arbeidet med å bidra til varierte bedringer i økonomiske, sosiale og politiske kår for befolkningen i utviklingslandene. For å sikre ytterligere effektivitet blir NORADs organisering nå endret. I denne sammenheng blir det opprettet en stilling som Assisterende direktør. Den som tilsettes vil være Direktørens stedfortreder og nærmeste rådgiver. Assisterende direktør vil videre være ansvarlig for delegerede oppgaver etter instruks fra Direktøren.

For stillingen kreves det høyere utdannelse, og administrativ/forvaltningsmessig erfaring. Det er nødvendig med bred erfaring fra arbeid med faglige bistandsspørsmål og erfaring fra utviklingsland. Erfaring fra personalledelse, evne til strategisk tenkning og evne til gjennomføring og oppfølging vil også være nødvendig. Det forutsettes god skriftlig og muntlig kommunikasjons- og framstillingsevne på norsk og engelsk. Stillingen vil inngå i NORADs ledergruppe.

Stillingen er plassert i stillingskode 1061 (Assisterende direktør), lønnstrinn 65-74 avhengig av kvalifikasjoner.

Det er ønskelig med tiltredelse i januar 2001.

For nærmere opplysninger om stillingen, kontakt Direktør Tove Strand (telefon 22 24 20 32) eller Avdelingsdirektør Terje Vigtel (telefon 22 24 20 80)

Søknad merket «ADM 00/23» sendes NORAD - Direktoratet for utviklingssamarbeid, Personal- og organisasjonsseksjonen, Postboks 8034 Dep, 0030 Oslo, innen 5. oktober 2000

hvem? hvor? hva i all verden?

FOTO: SCANPIX

1. Hvem er mannen på plakaten?
2. Hvor er Rafik Hariri nylig valgt til statsminister?
3. Hva heter øygruppen som russerne tok fra Japan i 1945?
4. Hvilket latinamerikansk land erstatter nå de gamle escudos med US dollar?
5. Hva heter hovedstaden i Sierra Leone?
6. Hvordan ble navnet Tanzania til?
7. Hvilken religion tilhører majoriteten på Zanzibar?
8. Hvor ble levningene av de første kjente fortidsmenneskene funnet (3-4 mill år gamle)?
9. Nevn et annet navn på Ho Chi Minh-byen?
10. I hvilket land bor flesteparten av folkegruppen miskitoer?
11. Hvor er Oagadougou hovedstad?
12. Hvem er tilsatt som generalsekretær for det nye Fredskorpset?
13. Hva er NORWATCH?
14. Hvilke organisasjoner kalles gjerne «de fem store»?
15. Hvilken norsk fotballklubb kjøpte nylig en spiller fra Mathare?
16. Hva menes med «bunden bistand»?
17. Hvilket land mottok størst andel av norsk bistand i 1999?
18. Hva er «matchmaking» i bistandssammenheng?
19. Hvem skal arrangere VM i fotball i 2002?
20. Hvilke land grenser til Guatemala?

Svarene finner du på side 23.

Spørrekonkurransen er laget av **Tone Linn Sørensen.**

 Rett skal være rett

En av våre årvåkne lesere har gjort oss oppmerksom på en mangel ved spørrekonkurransen i Bistandsaktuelt nr 6/2000. Hele fire sørafrikanere har nemlig mottatt Nobels Fredspris, og ikke tre slik vi kom i skade for å påstå. I tillegg til Desmond Tutu, Nelson Mandela og Frederik de Klerk, har også Albert Luthuli mottatt prisen, og det skjedde i 1960.

FLYKTINGERÅDET

Flyktingerådet er en privat, frivillig hjelpeorganisasjon som arbeider for å hjelpe og beskytte flyktinger og internt fordrevne. Med støtte fra Utenriksdepartementet og i samarbeid med FN administrerer vi beredskapsstyrken NORSTAFF som består av sivilt personell som kan rykke ut på kort varsel. I 1999 utførte NORSTAFF-medlemmer totalt ca. 400 oppdrag i internasjonale operasjoner.

Personell med internasjonal erfaring til FNs nødhjelpsoperasjoner

NORSTAFF dekker 25 yrkeskategorier og Flyktingerådet vil i 2000 rekruttere 60 nye medlemmer. I tillegg til faglige kvalifikasjoner legges det stor vekt på relevant uteerfaring og/eller fransk, spansk, portugisisk eller russisk i tillegg til engelsk.

Til NORSTAFF søker vi nå følgende kategorier:

Logistikere/forsyningspersonell
Administrasjon av innkjøp/transport/lager/distribusjon.

Teleteknikere og radio/kommunikasjons operatører
For installasjon av og opplæring i drift, vedlikehold og betjening av samband og IT-materiell, basert på VHF/UHF, HF-satellitt, PC og modemteknologi.

Protection Officers
Personell med folkerettsbakgrunn (menneskerettigheter, flyktingrett) og praktisk erfaring fra området.

Generalister (Field Officers)
Personell med felterfaring og/eller fransk, russisk, spansk eller portugisisk som kan organisere nødhjelpsarbeid i felt.

VVS-ingeniører
Spesialister til gjenoppbygging av infrastruktur.

Byggeledere
Personell med byggeteknisk bakgrunn som kan lede større rehabiliteringsprosjekter i forbindelse med gjenoppføring av byggkonstruksjoner og hus.

Pedagoger
Personell med erfaring fra læreropplæring, pensumutvikling og planlegging/administrasjon.

Sikkerhetspersonell
Personell med relevant erfaring innen utvikling og gjennomføring av sikkerhetsrutiner.

Prosjektledere
Personell med bred administrativ bakgrunn og minst ett års internasjonal arbeidserfaring til ledelse av større prosjekt og operasjoner.

Rådgivere til FN-hovedkvarter
Personell med leder- eller stabserfaring fra internasjonale organisasjoner innen et av de ovennevnte fagområder.

Jurister
Personell med juridisk embetseksamen, helst med ferdypning innen menneskerettigheter og flyktingrett, samt prosjektledelse.

Samtlige søkere må ha følgende kvalifikasjoner:

- Minimum 3 års relevant arbeidserfaring.
- Alder mellom 26 og 60 år.
- Gyldig pass.
- Være bosatt i Norge.
- Gyldig sertifikat.
- Beherske engelsk som arbeidsspråk.
- Beherske data som arbeidsverktøy.
- Kunne reise ut på 3 - 10 dagers varsel for oppdrag inntil 6 måneders varighet.

Be om søknadsskjema enten på: faks 23 10 98 01, per post til Flyktingerådet, Postboks 6758 St. Olavs Plass, 0130 Oslo (merk konvolutten NORSTAFF 2000) eller via e-mail: norstaff@nrc.no. Mer informasjon får du på vår informasjonstelefon **23 10 98 74** eller på Flyktingerådets webside: **www.nrc.no**
Søknadsfrist: 11. oktober

Utdrag av en leges dagbok

I hjemlige massemedier har det lett for å feste seg et bilde av at det bare er folk fra den vestlige verden som rykker ut med nødhjelp ved naturkatastrofer og krig. Kirsten Osen forteller i dette leserbrevet en annen historie – om internasjonal afrikansk solidaritet.

MOSAMBIK

F lomkatastrofen i Mosambik etter syklonen Eline i februar 2000 utløste en spontan hjelpeaksjon i regi av leger tilknyttet International Physicians for the Prevention of Nuclear War (IPPNW).

Hjelpeaksjonen i Mosambik ble utført av leger fra IPPNW-Zambia under ledelse av dr. Robert Mtonga, Universitetssykehuset i Lusaka, regional visepresident for IPPNW. Aksjonen ble finansiert av kolleger i Europa og USA og andre frivillige organisasjoner. Nedenstående er utdrag fra dr. Mtongas dagboksnotater som ble distribuert over organisasjonens email-konferanse i tiden 6. mars til 26. juli 2000.

6. mars: Kjære kolleger. Det er godt at verden reagerer på den humanitære katastrofen i Mosambik med å sende inn mat og medisiner, men det er bekymringsfullt at det ikke også følger med helsepersonell. IPPNW-Zambia er villig til å sende et helseteam på 14 personer til katastrofeområdet, og vi appellerer til våre kolleger i andre land om å hjelpe til med finansieringen. (Men planleggingen tok tid, og det varte før pengene begynte å komme.)

27. mars: Kjære kollega, hvor er din medfølelse. Stakkars Afrika, hvor lenge skal du være avhengig av hjelp utenfra? Naturkatastrofe, hvorfor kan du ikke spare Afrika? Ser du ikke at vi mangler ressurser til å takle dag til dag problemer som fattigdom, gjeld, konflikter, uvitenhet og myriader av sykdommer? Hvor skal vi vende oss for å få hjelp? Men vi gir ikke opp. Kanskje vi kan bli i Mosambik en uke uten å sulte. I

leserbrev

afrikansk tradisjon betyr tilstedeværelse mer enn materielle goder. Selv om vi ikke har med oss medisiner, vil kanskje noen få en bedre død fordi vi bryr oss om dem.

29. mars: Vi har mottatt 2000 dollar av et budsjett på 30 000, og i dag tar seks medlemmer av teamet fatt på en tre dagers reise landveien til Mosambik. Vi trøster oss med Bernhard Lown's ordtak: "Bare de som kan se det usynlige, kan gjøre det umulige."

3. april: Vi er fremme i Maputo. Det er veldig varmt i dag, men vi har gode nyheter. Vi har vært i kontakt med andre frivillige organisasjoner, og vi har fått legitimasjonspapirer fra helseministeren personlig. I dag fortsetter vi til vår base 130 km fra Maputo. De fleste veiene er vasket bort, men jeg er overlykkelig over den økte økonomiske støtten fra dere.

4. april: Vi er på plass i Xinavane. Det faktum at afrikanere hjelper afrikanere åpner flere dører enn vi hadde ventet. Helsemyndighetene i provinsen er så imponert at vi straks er blitt bedt om å få hit resten av teamet fra Zambia (ialt ble vi 4 leger, 2 sykepleiere, 1 radiograf og 1 logistiker). Vi har fått noe medisiner som hospitalet her har fått fra andre givere. Men vi trenger mere ettersom sykdommer nå er i ferd med å bryte ut.

9. april: Vi er i live og stråler av glede. Teamet har begynt å arbeide og tar imot pasienter på tre steder innen en radius av 20 km: Xinavane, Magude og øya Josine Machel. Vannet er i ferd med å synke, men det er stor mangel på medisiner og utstyr. Kommunikasjonen er vanskelig fordi alle linjer er nesten permanent nede. Folk er utrolig hjelpsomme, og vi har fått egne tolker (portugisisk). Vi er blitt bedt om å bli, og vi

”

**Langsomt
vinner vi slaget. Vi
behandler 400
pasienter
daglig.**

Robert Mtonga, zambisk lege tilknyttet IPPNW.

har sagt et midlertidig ja under forutsetning av at dere sender mer økonomisk hjelp.

12. april: Bon dia. Jeg får undervisning i portugisisk! Denne uken har vært på vår side. Langsamt vinner vi slaget. Vi behandler 400 pasienter daglig. CNN-kameraene forsvinner til tross for at dette er tidspunktet da en må være på vakt. Helsemyndighetene ser ut til å være ute av stand til å takle hva som kan bli Afrikas ellefte pest. Kan noen av dere med kontakter til Afrika-desken i det internasjonale pengefondet hviske gentlemanen i øret at han stryker hele Mosambiks gjeld og mobiliserer ressurser i dag i stedet for i morgen? Vårt engasjement her er fortsatt intakt. Vi er ikke sprengt i lufta av flytende landminer. Ennå sulter vi ikke. Vår vert er tålmodig med hensyn til betaling, men vi trenger mere penger. Hjelpen deres har holdt oss gående så langt. Ikke gå trøtt, for når tiden er moden, vil vi høste stor glede.

22. april: Tiden flyr. Vi har allerede vært her i tre uker. Alle har hendene fulle. Det har brutt ut kolera, som var det vi fryktet mest med den utilstrekkelige vann tilførselen og de dårlige sanitærforholdene. Ved min base er det 40 000 mennesker ekstra. I øyeblikket avløser jeg lederen for kolera-senteret og poliklinikken. Det er mangel på hansker og annet beskyttelsesutstyr, men heldigvis har vi såpe. Vi mangler væske for intravenøs infusjon. Av 13 pasienter de to siste dagene døde to på grunn av dehydrering. Heldigvis har vi ikke hatt flere dødsfall til tross for flere innleggelseser. Jeg trøster teamet med at det gjør en forskjell bare at vi er her.

1. mai: Etter 4 uker er vi nesten blitt en del av inventaret her. Vi greier oss med basiskunnskaper i portugisisk. Vi har fått tak i noe intravenøs væske og antibiotika. Dr. Nikola Kaatch (IPPNW-Tyskland) er her med oss. Det er veldig oppmun-

trende, og stemningen i teamet er god, men vi har fortsatt stort behov for økonomisk støtte!

13. mai: Vi har gode nyheter. Av 100 koleratilfeller er bare 4 døde. Vi har fått tak i hansker og noe antibiotika. Veinettet er nå delvis reparert slik at folk og krøtter kan bevege seg friere. Elektrisiteten er tilbake mange steder og vanddammene blir stadig færre. Ved hjelp fra Nikolas Kaatch har vi fått økonomisk støtte fra to frivillige organisasjoner i Tyskland, Association for Rebuilding of Hope og Medico International. Bidraget dekker losji, mat og medisiner, men det er ingenting til lønninger. Vi planlegger i første omgang å bli her i tre måneder, kanskje lenger.

29. mai: Sist uke ga oss god grunn til å smile. Helseministeren skrev og takket for hva de betegnet som uvurderlig hjelp i en krisesituasjon. De lokale helsemyndighetene har bedt oss om å bli her så lenge det er nødvendig. Fødselsdagen min er blitt feiret, og de unge av hjertet i teamet har utvidet sine sosiale kontakter. Det har ikke bare vært slit og arbeid.

26. juli: Hjelpeaksjonen er avsluttet. Midlene er brukt opp, og det eneste vi har å gjøre er å pakke sammen og snu nesa hjemover. De gode nyhetene er at gjenoppbyggingen har startet. Veiene repareres og halmtekkete hus ligger som prikker i terrenget. Sang og afrikanske trommer høres igjen. Mange ansikter smiler, et sikkert tegn på håp og kanskje en ny fremtid. Endog koleraen har inngått våpenhvile. Det er naturligvis ingen BBC- eller CNN-kameraer her til å formidle dette. Det er ikke nyhetsverdige. Ingen babyer fødes lenger i tretoppene.

Utdraget av legen Robert Mtongas dagboksnotater er gjengitt av Kirsten Osen, nestleder i Norske leger mot atomvåpen (som er den norske avdeling av IPPNW).

50-årsdag for Sri Lanka-samarbeid

I oktober feirer Sri Lanka og Norge 50 års diplomatisk samarbeid. Sri Lanka er et av Norges tolv prioriterte samarbeidsland, og norsk bistand går blant annet til arbeidet med å fremme fred, forsoning, menneskerettigheter og demokrati. Et viktig virkemiddel i dette arbeidet er kunst og kultur.

NORAD ønsker at markeringen skal være oppstarten til et kultursamarbeid som kan bidra i forsoningsprosessen mellom religiøse og etniske grupper på Sri Lanka. Den pågående krigen i Sri Lanka virker også ødeleggende for landets kulturliv.

Et illustrerende eksempel på dette er attentater både mot det tamilske biblioteket i Jaffna og angrepet på Temple of the Tooth, som er et sentralt budhisttempel på Sri Lanka, sier saksbehandler Kari Trædal Thorsen – NORAD.

Markeringen av det 50 års lange samarbeidet skal foregå i begge land. Norge får besøk av flere kunstnere fra Sri Lanka. Blant annet kommer tre av Sri Lankas mest anerkjente forfattere. I Sri Lanka skal norske skuespillere spille Ibsen og norske musikere (Annbjørg Lien og Bjørn Ole Rasch) skal spille sammen med lankesiske musikere.

FLYKTNINGERÅDET

Flyktningerådet er en privat, frivillig og humanitær organisasjon som har spesialisert seg på å yte nødhjelp og beskyttelse til flyktninger og internt fordrevne. Organisasjonen har rundt 55 ansatte ved hovedkontoret i Oslo, og ca. 500 medarbeidere ved prosjekter i Afrika, Asia, Latin-Amerika og Europa. En svært viktig ressurs er beredskapsstyrkene på om lag 600 kvinner og menn som kan rykke ut med hjelp i flyktningkatastrofer på 72 timers varsel.

Flyktningerådet søker til sitt landprogram i Angola:

Prosjektleder nødhjelpsprogram

Om lag 2 millioner mennesker er på flukt i Angola. Flyktningerådet yter assistanse i form av mottak, registrering, drift av leire, matvaredistribusjon og utdeling av husholdsartikler, frø og såkorn, undervisning samt rehabilitering av skoler.

Flyktningerådet har landkontor i hovedstaden Luanda og feltkontor i Lubango og M' baza Congo.

Arbeidsoppgaver:

- Ansvar for planlegging/budsjettering, faglig gjennomføring og oppfølging av prosjekter, personal, økonomi og administrativt ansvar.
- Ansvar for rapportering/dokumentasjon på prosjektene, samt for årsrapport til donorer.
- Identifisering av nye prosjekter og tiltak innen for Flyktningerådets arbeidsområde og målgruppe.

Kvalifikasjoner:

- Erfaring fra utviklingsarbeid, prosjektledelse og økonomistyring
- Erfaring fra internasjonalt humanitært arbeid
- Høyere relevant utdanning
- Gode kjennskap til bruk av EDB-verktøy
- Gode kunnskaper i portugisisk, engelsk skriftlig og muntlig
- Fleksibilitet og evne til samarbeid
- Robust fysisk og psykisk helse

Angola er en «non-family duty station». Tjenestested er M'banza Congo, Zaire provinsen. Stillingen er et års engasjement. Lønn: Etter Flyktningerådets regulativer pluss tillegg.

Opplysninger om stillingene kan fåes ved henvendelse til programkoordinator Kine Brodt-korb eller nestleder Toril Brekke på telefon 23 10 98 00.

Søknadsfrist: **4. oktober**. Tiltredelse snarest.

Søknad med attester og vitnemål sendes Flyktningerådet, Postboks 6758 St. Olavs Plass, 0130 Oslo. Merk søknaden: 13/U00

For øvrig informasjon om Flyktningerådet, se våre nettsider: <http://www.nrc.no>

nytt om navn? Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider på e-post: paal@sorvis.no eller på telefon 37 14 98 95.

Isabel Labra (53) er ny stedlig representant for Norsk Folkehjelp i Mosambik. Hun er psykolog og spesialist i organisasjonsmetodologi. Labra er opprinnelig fra Chile, men måtte flykte ved militærkuppet i 1973. Hun bodde lenge i Panama, har også arbeidet i Brasil og har nå bodd i Zimbabwe de siste 12 årene. Labra har hatt mange oppdrag som rådgiver for ulike NGOer i Det Sørlige Afrika.

Per Ranestad (45) er ny stedlig representant for Norsk Folkehjelp (NF) i Guatemala. Han er historiker med Latin-Amerika som spesialfelt. Ranestad begynte i Norsk Folkehjelp i 1985. Han var NFs stedlige representant for Chile og Ecuador 1990-95 og leder av NFs Internasjonale avdeling 1995-96. Han arbeidet for FAFOs urbefolkningsprogram for Latin-Amerika 1996-98. Siden 98 har Ranestad vært policyrådgiver i NFs Internasjonale avdeling.

Bjrg Skotnes er ansatt som daglig leder i FOKUS, Forum for kvinner og utviklingsspørsmål. Hun er utdannet

cand.polit. fra Universitetet i Oslo med en spesialisering i internasjonale kvinnespørsmål. Skotnes har tidligere blant annet jobbet i NORAD og ved Kvinneuniversitetet i Nord. Hun kommer nå fra Barne- og familie-departementet der hun har jobbet med likestillingsspørsmål, blant annet i FN-sammenheng.

Christian Hellevang er ansatt som informasjonsskulent i Statens ungdoms- og adopsjonskontor (SUAK). Han skal jobbe med informasjon og nettverksbygging omkring EU-programmene for ungdom. Hellevang kommer fra stillingen som konstituert generalsekretær i Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU). Han har tidligere vært nestleder i Norsk Studentunion (NSU) og generalsekretær i Norges Konservative Studentforbund (NKSF). Han er cand.mag. med informasjonsrådgiverstudiet fra Høyskolen på Lillehammer og kommunalinjen ved Høyskolen i Oslo.

Signe-Lise Dahl er ansatt i et engasjement som programkoordinator i PLAN International Norge, hvor hun primært vil jobbe med barnerettighetsspørsmål. Dahl har tidligere

jobbet ved M.S.Swaminathan Research Foundation i Madras, India, og i Food and Agriculture Organisation of the UN (Unit for Cooperation with Multilateral and Bilateral Agencies/Roma, regionalprosjekt/Harare, Women and Population Division/Roma).

David Bergan tiltrer stillingen som stedlig representant for Redd Barna i Guatemala den 1. oktober. Bergan har utdannelse i språk og sosialantropologi fra Universitetet i Oslo, samt et år på Nansenskolen på Lillehammer. Han kommer fra stilling som programkoordinator i Norsk Folkehjelp hvor han har arbeidet med Mellom-Amerika i mange år. Tidligere har han også vært regionrepresentant for Flyktningerådet i Guatemala

Camilla Bakke (27) er ansatt som ny organisasjonssekretær i stiftelsen Internasjonal reporter, som er en sammen-

slutning av journalister med interesse for utvikling og internasjonale forhold. Bakke kommer fra en sekretærstilling i Norfund, statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland.

Halldor Hustadnes fra Dagens Næringsliv overtar som styreleder av organisasjonen Internasjonal reporter fra september, mens **Per Kr. Lunden**, Sørvis Presse & Informasjon fortsetter som styreleder av stiftelsen med samme navn.

Elisabeth Nærestad (28) er ansatt som ny tekstforfatter i Strømmestiftelsen etter Solveig Bru, som sluttet i stillingen i sommer. Nærestad kommer fra Tromsøya ved Arendal, er gift og har et barn. Hun skal arbeide med tekst og ha ansvar for rapporter til alle faste givere. Elisabeth har tidligere arbeidet som lærer og i bank. Hun har norsk hovedfag og har studert engelsk og historie.

Asiimwe Robina Akiiki (28) er ansatt som informasjonsmedarbeider ved Strømmestiftelsens regionkontor for Øst-Afrika. Robina har utdanning innenfor informasjonsteknologi ved Mekerere Universitetet i Kampala og

har flere års erfaring som deskjournalist i avisen The New Vision og avisen The Monitor. Robina inngår i en stab av til sammen fire informasjonsoffiserer som skal knyttes opp til de fire regionkontorene Strømmestiftelsen har i Asia, Afrika og Sør-Amerika. En viktig del av arbeidet vil, i tillegg til å skrive artikler til Strømmestiftelsens ulike publikasjoner i Norge, være å arbeide med lokal fund raising.

Ted Essebaggers har fått en ett-årskontrakt som prosjektleder i Nord-Namibia for Namibiaforeningen fra den 1. oktober. Han skal lede et utdanningsprosjekt for marginaliserte barn og unge i Kunene-regionen. Essebaggers har tidligere vært ansatt i Namibiaforeningen - i perioden 01.09.91 - 31.12.94. Han arbeidet da som engelsklærer og senere som prosjektkoordinator ved det namibiske kirkerådets ressurs- og opplæringscenter for lærere i Windhoek.

Stein Sundstøl Eriksen, statsviter fra Universitetet i Oslo er ansatt på Norsk Utenriks Politisk Institutt (NUPI). Hans arbeidsfelt vil være sammenliknende politikk, politisk utvikling, offentlig forvaltning i u-land, med hovedvekt på Afrika. Han har tidligere skrevet en dr.gradsavhandling om lokalpolitikk i Tanzania og Zimbabwe. Han kommer til NUPI fra Gruppe for Utviklingsstudier ved Norsk Institutt for By- og Regionsforskning (NIBR). Før det har han jobbet som juniorekspert for FN i New Delhi, India.

Martha Stranden har begynt i Kirkens Nødhjelp som personalkonsulent-vikar. Hun er cand. mag og har toårig studium i økonomi og administrasjon med edb-spesialisering. Hun har bl.a. jobbet i NORAD som førstetekonsulent/nestleder på edb-kontoret, og fungerte også halvannet år som kontorsjef. Hun har vært ett år ved den norske ambassaden i Dar es Salaam som prosjektsekretær.

Krister Winter er ansatt som Chief Technical Advisor i Laos for Kirkens Nødhjelp. Han er siv. ing. med tilleggsutdannelse i blant annet matematikk, biologi, språk og pedagogikk. Han har tidligere jobbet i flere år i Kambodsja og Bangladesh. Han kommer fra stilling som avdelingsleder i teknisk etat i Eda kommune i Sverige.

Valbjrg Hoas er ansatt som regional representant for Vest-Afrika for Kirkens Nødhjelp. Hun har siden juli 1998 vært Kirkens Nødhjelps stedlige representant i Mali. Hun er cand.philol. med hovedfag i fransk, og har i tillegg utlandstudier i fagkretsen. Hun har tidli-

gere vært fire år i Zimbabwe for Redd Barna, har arbeidet for Røde Kors i Mosambik og har hatt kortere oppdrag i daværende Zaire og Rwanda for UNICEF.

John Gunnar Raaen er ansatt i Kirkens Nødhjelp som landkoordinator i Rwanda. Han kommer fra en stilling som kapellan i Mandal, og har tidligere vært i tjeneste for Misjonsselskapet i Kamerun.

Estrid Hessellund er ansatt som landkoordinator i Eritrea for Kirkens Nødhjelp. Hun har lærerutdannelse og er cand.mag. med kristendom mellomfag i fagkretsen. Hun har mange års erfaring som lærer, og har de siste fem årene arbeidet i Kirkens U-landsinformasjon.

Geir Valle blir Kirkens Nødhjelps stedlige representant for Pakistan og Afghanistan. Han er for tiden spesialrådgiver i Kirkens Nødhjelps katastrofeteam, har teologisk embetseksamen og har vært i Pakistan for Norsk Kristen Misjonssisjon (NMS) i ni år. Han har vært tilknyttet utenlandsavdelingen til dags dato.

Georg Tummyr er ansatt i Kirkens Nødhjelp som regional representant for Sør-øst-Asia med kontor i Laos. Han har teologisk embetseksamen, og har blant annet studert japansk i Kobe. I Japan har han arbeidet som prest og som Dean ved misjonens språkskole. Han kommer til Kirkens Nødhjelp fra en stilling som misjonsssekretær for Asia i det Norske Misjonsselskap.

Tor Kolstad tiltrer stillingen i Kirkens Nødhjelp som regional nødhjelps-koordinator for Øst-Afrika med kontor i Nairobi. Han er utdannet sivilingeniør og kommer fra stillingen som teknisk sjef i Flesberg kommune. Han har tidligere vært to perioder i Zambia og Zimbabwe for NORAD, samt en periode i Tanzania som stedlig leder og koordinator for et damprosjekt.

Anna Karin Evjen Olsen er ansatt i Kirkens Nødhjelp som koordinator for ressursutvikling og planlegging i Laos. Hun har hovedfag i biologi og har arbeidet tre år med landsbyutvikling og prosjektoppfølgning samt evaluering i Tanzania.

Neste
bistandsaktuelt
utkommer ca. 24. okt.

Svar
hvem? hvor? hva i all verden?

1. Presidentkandidat for Det serbiske demokratiske opposisjonsparti (DOS), Vojislav Kostunica.
2. Libanon.
3. Kurilene.
4. Ecuador.
5. Freetown
6. Ved sammenslåingen av fastlandet Tanganyika og øyriket Zanzibar.
7. Muslimer (99 prosent).
8. I Great Rift Valley, Øst Afrika.
9. Saigon.
10. I Nicaragua.
11. I Burkina Faso.
12. Tor Elden.
13. Prosjekt med kritisk søkelys på norsk næringslivs engasjement i utviklingsarbeid.
14. Flyktningerådet, Kirkens Nødhjelp, Norges Røde Kors, Norsk Folkehjelp og Redd Barna
15. Start.
16. Bistand som er knyttet til leveranser av varer og tjenester fra giverlandet.
17. Jugoslavia. (Mesteparten gikk til Kosovo.)
18. Støtte til næringsutvikling mellom bedrifter i samarbeidsland og Norge.
19. Sør-Korea og Japan.
20. Mexico, Belize, El Salvador og Honduras.

Karakterboka - fra null til 20:

- Alt riktig:** Les spørsmålene før svarene - ikke omvendt!
- 15-19:** Verden trenger deg.
- 10-14:** Du kan se fremtiden lyst i møte.
- 5-9:** Ikke så verst.
- 1-4:** Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
- 0:** Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

FOTO: INGER A. HELDAL

FOTO: PER KR. LUNDEN

FOTO: INGER A. HELDAL

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av 3. verdensspørsmål? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utvikling, om de mange små skritt for å unngå sultkatastrofer og krig, om vanlige mennesker som gjenvinner troen på fremtiden? Vil du gjerne følge med i de bistandspolitiske og bistandsfaglige debattene? Nå har du muligheten.

... **JA**, jeg vil ha et gratis-abonnement på Bistandsaktuelt.

Navn:.....

Adresse: .....

Postnr./sted:.....

SENDES TIL: **bistandsaktuelt**,
NORAD, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.com

Rik duft fra gjerrig ovn

Paal fra Arendal vil spare energi i Afrika med ny husholdningsovn

ARENDALE (b-a): Når Paal Wendelbo inviterer til hageparty hjemme i Damgaten i Arendal, leverer han samtidig et praktisk – og velsmakende – innlegg i den globale energidebatten. Paal Wendelbo koker, steker og griller all mat, brød og kaker på den energibesparende ovnen Peko Pe som fyres opp med pellets fra treavfall.

• PER KR. LUNDEN

I over 10 år har Paal Wendelbo videreutviklet de små Peko Pe-ovnene, som er spesialutviklet for fattige husholdninger i Afrika. Peko Pe er to blikksylindere utenpå hverandre, som ved hjelp av et luftesystem kan brenne nær sagt alt, som papiravfall, kongler, bananskall, kvist og kvast. Den lille ovnen gir raskt høy varme selv med beskjedne mengder brensel.

Paal Wendelbos ide er at Peko Pe skal spre seg som idé ved praktisk bruk. Som ivrig hobbykokk er Paal selv en flittig Peko Pe-bruker, både hjemme i hagen og på tur. Selv kobler han gjerne sammen to ovner under en grillrist. Dette kan igjen kobles sammen med en sylindreforret bakerovn for brød og kaker. Ved siden av står gjerne en mindre Peko

”

For Verdensbanken og andre donorer som sier de vil satse på utnyttning av biomasse, virker kanskje en Peko Pe-ovn for liten og billig.

Paal Wendelbo, oppfinner, eks-bistandsarbeider og hobbykokk.

Mer informasjon om Peko Pe og biomasse finnes på hjemmesiden www.lowtech.no.

Pe for å koke poteter og seinere kaffe.

Først går eplekaka inn i bakerovnen mens potetene og saus settes på. Deretter wokkes kylling og grønnsaker før kyllinglår legges i rist over grillen. Totalt blir dette et raskt, variert og svært godt hagemåltid. Peko Pe-ene er små og lette, og enkle å frakte med seg på ferier og småturer.

Husholdningsenergi. Wendelbo, som tidligere både har vært fredskorpsdeltaker og har hatt en rekke bistandsoppdrag i det østlige og sørlige Afrika, er både en entusiastisk oppfinner og hobbykokk. Men engasjementet for å utvikle Peko Pe har langt større dimensjoner. Paal har sett hvordan tett befolkede områder i Afrika avskoges og legges åpne for erosjon og andre miljøproblemer.

De fleste husholdninger bruker trekull, og av og til parafin, til koking. Trekullet gir en svært dårlig energiutnyttning av tømmer og ved, som det igjen blir stadig mindre av. Fra ett tonn skog blir det bare 135 kilo trekull. I tillegg kommer et stort energiforbruk knyttet til transport av trekullet fra landsbygda og inn i byene.

Bruker 15 kilo skog. Ifølge Paal Wendelbo trenger en gjennomsnittlig husholdning i Afrika (4,75 personer) 1,8 kilo trekull hver dag for å koke maten de trenger. For å produsere en kilo trekull trengs 8,5 kilo frisk skog. En gjennomsnittsfamilie vil dermed forbruke 15,3 kilo skog, omformet til trekull, hver dag. Undersøkelser fra Uganda viser at 85 prosent av alle familier bruker trekull eller ved som eneste energikilde for koking. Elektrifiseringen av Uganda og andre afrikanske land innvirker lite på dette. De husholdninger som legger inn strøm benytter dette til lys og elektriske apparater som kjøleskap og radio.

– Selv relativt velstående familier synes det er for kostbart å kjøpe komfyr og bruke strøm til matlaging, sier Paal Wendelbo.

Pellets i ovnen. Trass i Wendelbos overbevisende regnestykker og praktiske demonstrasjoner har det gått tregt med å innføre Peko Pe i afrikanske husholdninger. Det mener han har flere årsaker, som spenner fra alt fra konservatisme og skepsis til mangel på infrastruktur og brensel. Wendelbo har også arbeidet med utvikling av brensel basert på brennbar organisk avfall som for eksempel gras, ris, kaffehamser, bananskall og vannhyasinter. Alt dette kan omformes til små pellets.

– Fra et tonn tre får vi et halvt tonn brennbar pellets, altså nesten fire ganger så mye pellets som trekull fra den samme mengden ved. I byer og tettsteder er kanskje 80 prosent av husholdningsavfallet organisk brennbar biomasse. Omgjort til pellets blir dette førsteklasse bren-

Peko Pe er to blikksylindere utenpå hverandre, som ved hjelp av et luftesystem kan brenne alt fra papiravfall til bananskall. Paal Wendelbo har stadig utviklet og forbedret ovnen.

FOTO: PER KR. LUNDEN

sel i Peko Pe-en, i tillegg til at det gir en positiv renovasjonseffekt, forklarer Wendelbo. For å produsere pellets trengs en enkel traktordrevet mobil maskin som er enkel å bruke.

Bevisstgjøring. – Det viktigste for meg er å bevisstgjøre folk om den enorme energigevinsten innen husholdningssektoren som ligger i bruk av brennbar avfall fra jord- og skogbruk i de fleste utviklingsland. I dag ligger det meste av dette brakk. Vestlige oljeselskaper og investorer

kjøper nå opp store skogområder i Afrika nettopp for å sikre seg disse verdiene. Jeg ønsker å angripe utfordringen fra grasrotnivå. Men i dialog med Verdensbanken og andre donorer som sier de vil satse på utnyttning av biomasse, virker kanskje en Peko Pe-ovn for liten og billig. Men ganget opp med det potensielle antall brukere, blir den stor nok, sier Wendelbo.

Per Kr. Lunden er journalist og daglig leder av byrået Sørvis Presse & Informasjon.

Det er ingen problemer med å lage full middag, inklusiv kaker og brød på Peko Pe.

FOTO: PER KR. LUNDEN